

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Rakennettu ympäristö kaikille

Esteettömyystyöryhmän raportti

2023

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Ympäristöministeriö 2023

Sisällys

1	Johdanto	2
2	Tiivistelmä: Tilannekuva ja kehittämissuhteet	3
3	Mitä tarkoitetaan rakennetulla ympäristöllä ja sen esteettömyydellä?	6
	Rakennettu ympäristö.....	6
	Rakennetun ympäristön esteettömyys	6
4	Lainsäädännön nykytila	9
	Taustaa	9
	Esteettömyys osana perus- ja ihmisoikeuksia	9
	Esteettömyys rakentamisen ja alueidenkäytön lainsäädännössä.....	12
	Esteettömyys muussa lainsäädännössä	16
	Euroopan unionin esteettömyyslainsäädäntöä	18
5	Ehdotukset lainsäädännön kehittämiseksi ja muiksi toimenpiteiksi	21
	Vahvistetaan ihmisoikeuslähtöistä esteettömyyttä.....	21
	Rakennetun ympäristön esteettömyydestä huolehditaan ennakolta	22
	Tarkastellaan esteettömyyttä kokonaisuutena	25
	Kehitetään yleisölle avoimien tilojen ja palvelujen esteettömyyttä	27
	Lisätään yleistä tietoisuutta esteettömyydestä ja sen merkityksestä.....	29
	Lähteet	33

1 Johdanto

Ympäristöministeriö asetti vuoden 2022 lopulla työryhmän muodostamaan tilannekuvan rakennetun ympäristön esteettömyydestä ja tekemään ehdotuksia lainsäädännön kehittämiseksi ja muiksi toimenpiteiksi. Työryhmän toimikausi oli 1.12.2022–31.3.2023.

Rakennetun ympäristön esteettömyys turvaa kaikkien yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintoihin, käyttää palveluita, työskennellä, valita asuinpaikkansa ja asua kotonaan. Esteettömyystyöryhmän raportissa esitetään ajankohtainen katsaus rakennetun ympäristön esteettömyyden nykytilasta, osoitetaan lainsäädäntötarpeita ja tehdään muita ehdotuksia. Raportin on ennen kaikkea tarkoitus tukea ryhtymistä tarvittavaan lainsäädäntötyöhön. On tärkeää, että lainsäädäntö laaditaan YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisesti yhteistyössä sidosryhmien kanssa.

Työryhmä toimi ympäristöministeriön johdolla. Työryhmässä olivat edustettuina liikenne- ja viestintäministeriö, oikeusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Vammaisfoorumi ry, Vanhustyön keskusliitto ry, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ry, Suomen Kuntaliitto ry, Rakennustarkastusyhdistys RTY ry ja Rakennusteollisuus RT ry.

Työryhmä on hyödyntänyt vuonna 2021 valmistunutta VNTEAS-selvitystä¹ sekä kuullut asiantuntijoita Ihmisoikeuskeskuksesta, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistosta, Itä-Suomen yliopistosta, ulkoministeriöstä, Etelä-Suomen aluehallintovirastosta, Liikenne- ja viestintävirasto Traficomista sekä ympäristöministeriöstä. Asiantuntijakuulemiset ovat koskeneet esteettömyyttä ihmisoikeuksien toteutumisen valvonnassa ja osana yhdenvertaisuutta, esteettömyyttä koskevan sääntelyn kehittämistarpeita, esteettömyysdirektiivin valmistelua ja toimeenpanoa sekä kunnossapitolain toimivuusarviota.

Työryhmän asettamispäätös ja kokousasiakirjat ovat Valtioneuvoston hankeikkunassa².

¹ [Arpiainen ym. 2020. YK:n vammaissoleimus ja rakennetun ympäristön esteettömyys](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:71.

² [Esteettömyystyöryhmä 2022–2023](#). Hanketunnus YM045:00/2022.

2 Tiivistelmä: Tilannekuva ja kehittämisehdotukset

Vahvistetaan ihmisoikeuslähtöistä esteettömyyttä

Esteettömyyden merkitys yhdenvertaisuuden, itsemääräämisoikeuden sekä muiden perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisessa tunnustetaan, ja tämä tulee lainsäädäntöä kehitettäessä jatkuvasti paremmin esille. Haasteena on se, että esteettömyyden toteutumiseen käytännössä vaikuttaa suuri joukko eri oikeudenalojen ja hallinnonalojen lainsäädäntöä. Tästä seuraa eritahtisuutta ja katkoksia, jolloin esteettömyys ei käytännön elämässä välttämättä toteudu. Lisäksi esteettömyyttä eniten tarvitsevien, kuten vammaisten ja ikääntyneiden ihmisten, rooli on nyt useimmiten palvelujen vastaanottaja, mutta systemaattisella lainsäädännön kehittämisellä voitaisiin turvata heidän mahdollisuuksiaan käyttää itsemääräämisoikeuttaan täysimääräisesti mm. työntekijöinä, yrittäjinä ja kuluttajina.

Kehittämisehdotukset:

- Esteettömyyttä koskevan lainsäädännön riittävyttä ja yhteentoimivuutta tarkastellaan läpileikkaavasti eri hallinnonalojen ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyöllä.
- Eri hallinnonalat kattavalla valtiosääntöoikeudellisella analyysillä selvitetään esteettömyyden asemaa oikeusjärjestelmässä ja valtion vastuuta sen turvaamisessa sekä arvioidaan sopivia sääntelykeinoja.

Rakennetun ympäristön esteettömyydestä huolehditaan ennakoita

Velvoittavat esteettömyysvaatimukset koskevat uudisrakentamista ja rakennusluvanvaraisia korjaus- ja muutoshankkeita. Esteettömiä tiloja ja palveluja on saatavilla parhaiten siellä, missä rakennetaan uutta tai muutetaan rakennuksia uuteen käyttöön. Sen sijaan rakennetun ympäristön esteettömyydessä olevia puutteita joudutaan tällä hetkellä usein paikkaamaan erilaisilla yksilökohtaisilla ratkaisuilla oikeuksien toteutumiseksi. Esteetön pääsy rakennettuun ympäristöön toteutuu silloin hitaasti ja jälkikäteisten menettelyjen kautta. YK:n vammaisyleissopimuksen osapuolena Suomi on kuitenkin sitoutunut siihen, että esteettömyys varmistetaan asianmukaisesti jo ennen kuin kukaan pyytää päästä tilaan tai palveluun.

Kehittämisehdotukset:

- Luodaan säännökset esteettömyyden parantamiseksi tilanteissa, joissa ei edellytetä rakennuslupaa. Lainsäädäntöä kehitettäessä kiinnitetään huomiota paitsi esteettömyyden parantamiseen myös sen ylläpitoon. Vahvistetaan esteettömyyskorjausten asemaa suunnitelmallisessa kiinteistönpidossa.
- Tarkastellaan oikeussuojakeinojen riittävyttä esteettömyysvelvoitteiden laiminlyöntitapauksissa. Varmistetaan, että esteettömyyttä koskevilla velvoitteilla on selkeä vastuutaho.
- Varmistetaan, että elinympäristöt vastaavat ihmisten tarpeisiin myös ikärakenteen muuttuessa. Turvataan asuntokannan korjausavustusten saatavuus.

Tarkastellaan esteettömyyttä kokonaisuutena

Vuonna 2017 säädettyyn esteettömyysasetukseen sisältyvissä velvoitteissa painottuu liikkumisen esteettömyys. Sääntely ei kata riittävästi aistiesteettömyyttä. Rakennetun ympäristön aiheuttamaa sosiaalista, psyykkistä ja kognitiivista kuormitusta ei nykyisin aina oteta huomioon suunniteltaessa tiloja ja ympäristöjä, joissa tämä olisi tarpeellista ja hyödyttäisi monia väestöryhmiä.

Kehittämissuhteet:

- Esteettömyysasetusta ja muuta esteettömyyslainsäädäntöä kehitettäessä esteettömyyttä tarkastellaan sen eri osa-alueet huomioon ottaen.
- Tehdään esteettömyysasetuksen toimivuustarkastelu ja sen perusteella tarvittavat muutokset.
- Edistetään kaikille sopivaa suunnittelua. Tavoitellaan aistiesteetöntä, helposti hahmotettavaa ja helppokulkuista rakennettua ympäristöä. Suunnittelussa otetaan huomioon eri ikäryhmät, tilojen käyttötarkoitukset sekä ulkotilat ja niiden koettu turvallisuus.

Kehitetään yleisölle avoimien tilojen ja palvelujen esteettömyyttä

Yleisön käyttöön tarkoitettujen alueiden (katualueet, torit, liikennealueet, virkistysalueet jne.) esteettömyyssääntely on vielä vähäistä. Yleisön käyttöön tarkoitettujen palvelujen (esim. liikenne- ja pankkipalvelujen) esteettömyydestä sen sijaan on EU:n lainsäädäntöä. Koska esteettömiä palveluja on mahdollista sijoittaa esteelliseen ympäristöön, on eduskunnassa esteettömyysdirektiivin käsittelyn yhteydessä pidetty tarpeellisena kiireellisesti jatkaa valmistelutyötä rakennetun ympäristön esteettömyyden osalta. Myös YK:n vammaisyleissopimus velvoittaa sopimusvaltioita saattamaan voimaan yleisölle avoimien tai tarjottavien tilojen ja palvelujen saavutettavuutta koskevia vähimmäisstandardeja ja -ohjeita. Yhdenvertainen pääsy fyysiseen ympäristöön ja palveluihin tulee varmistaa sekä kaupunki- että maaseutualueilla.

Kehittämissuhteet:

- Luodaan säännöksiä ja kaavoituskäytäntöjä yleisölle avoimien tilojen ja palvelujen esteettömyyden kehittämiseksi rakennetussa ympäristössä.
- Kehitetään yleisiä alueita koskevaa esteettömyyslainsäädäntöä. Selvitetään mahdollisuudet edistää yleisten alueiden esteettömyyttä uuden rakentamislain nojalla kuntien rakennusjärjestyksissä.
- Otetaan esteettömyys huomioon kadun ja eräiden yleisten alueiden kunnossa- ja puhtaanapidosta annetun lain uudistuksessa.

Lisätään yleistä tietoisuutta esteettömyydestä ja sen merkityksestä

Liikkumis- ja toimimisesteiset ihmiset kokevat arjessaan ulkopuolisuutta ja syrjintää, mikä liittyy asenteisiin sekä siihen, että tieto esteettömyydestä on puutteellista. Esteettömyyden parantaminen saatetaan kokea liian vaikeana tai taloudellisena rasitteena. Syrjintää koskevat yhteydenotot yhdenvertaisuusvaltuutetulle ovat viime vuosina lisääntyneet. Taustalla on yhä useammin puutteita mm. asumisen esteettömyydessä. Jotta käytännöt muuttuisivat ihmisten erilaiset tarpeet ja tilanteet paremmin huomioon ottaviksi, on tärkeää nostaa esille sitä, millä tavoin esteettömyyttä voidaan parantaa ja miten se vaikuttaa ihmisoikeuksien toteutumiseen sekä kaikkien kannalta hyvään ympäristöön.

Rakennetun ympäristön esteettömyyden toteutuminen edellyttää sitä, että vastuutahoilla on käytössään riittävä osaaminen suunnittelu- ja toteutus sekä käyttö- ja kunnossapitovaiheissa. Lain-säädännön soveltamisohjeet, rakennusvalvonnasta saatava ohjaus ja neuvonta sekä kuntien yhteistyö soveltamisen ohjauksessa koetaan tarpeellisiksi. Rakennushankkeessa voidaan myös käyttää esteettömyysasiantuntijaa. Yleisten alueiden esteettömyyden ja kunnossapidon puutteellinen sääntely on johtanut siihen, että kunnissa on tarvetta laatia omia ohjeita esteettömyyden parantamiseen. Lisäksi on saatavilla asiantuntijaorganisaatioiden oppaita erilaisiin tilanteisiin. Huolimatta käytettävissä olevien työkalujen runsaudesta, rakennetun ympäristön elinkaaren aikana on tilanteita, jolloin esteettömyyden toteutuminen katkeaa. Työkaluja on edelleen tarpeen kehittää ja ottaa ne johdonmukaisemmin käyttöön.

Kehittämisehdotukset:

- Viestitään yleisölle esteettömyyden merkityksestä ihmisten sujuvan ja turvallisen arkielämän sekä yhdenvertaisuuden takeena. Esteettömyys on kannattava investointi, jonka avulla vahvistetaan yhteiskunnan sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä.
- Kiinnitetään suunnittelijoiden koulutuksessa ja julkisten hankintojen valmistelussa huomiota YK:n vammaisyleissopimuksen esteettömyyttä koskevaan sisältöön sekä tutkimustietoon rakennetun ympäristön esteettömyydestä ja sen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta.
- Esteettömyysasetuksen toimivuusarvion yhteydessä selvitetään, millaisia kehittämistarpeita on esteettömyyden varmistamiseksi suunnittelu- ja rakennuslupaprosessissa.
- Kehitetään rakennetun ympäristön esteettömyystiedon kokoamista, saatavuutta ja ylläpitoa.
- Selkeytetään esteettömyysveloitteiden ja olemassa olevien ohjeiden ja suositusten suhdetta. Nostetaan esille esimerkkejä onnistuneista suunnitteluratkaisuista.

3 Mitä tarkoitetaan rakennetulla ympäristöllä ja sen esteettömyydellä?

Rakennettu ympäristö

Rakennetulla ympäristöllä tarkoitetaan kaikkea ihmisen käyttöönsä muokkaamaa fyysistä ympäristöä. Rakennettua ympäristöä ovat muun muassa rakennukset, pihat, kadut, maantiet, jalankulun ja pyöräilyn väylät, torit ja muut aukiot, puistot, liikunnan ja urheilun alueet sekä retkeily- ja virkistysalueet.

Alueidenkäyttöä ja rakentamista koskevassa lainsäädännössä yleisiksi alueiksi kutsutaan esimerkiksi katuja, toreja ja aukioita, virkistysalueita, liikennealueita, vesialueita ja näihin verrattavia alueita, jotka kaavassa on osoitettu kunnan, valtion tai muun julkisyhteisön toteutettaviksi.

Yleisölle avointa rakennettua ympäristöä ovat esimerkiksi liikenneasemat, kaupat ja kauppakeskukset, torit, puistot, kirjastot, teatterit ja museot. Yleisölle tarjottavia tiloja ovat esimerkiksi varattavissa olevat kokous- ja juhlatilat. Erilaisiin tiloihin voidaan myös sijoittaa yleisön käyttöön tarkoitettuja palveluja, kuten lippuautomaatteja tai pankkiautomaatteja.

Yleisölle avoimet tai yleisölle tarjottavat tilat ovat julkisia tai puolijulkisia. Julkiseen tilaan kuka tahansa voi mennä lupaa kysymättä. Puolijulkisiin tiloihin voi mennä periaatteessa kuka tahansa, mutta ne ovat kuitenkin yksityisessä omistuksessa. Puolijulkisten tilojen omistajat voivat asettaa rajoituksia tilojen käytölle. Puolijulkisia tiloja ovat esimerkiksi kauppakeskukset ja kahvilat. Yksityisiä tiloja ovat esimerkiksi asunnot ja niiden pihat.

Esteettömyyden kannalta on olennaista se, onko tila tai palvelu tarkoitettu yleisön käyttöön, ei se onko se julkisen vai yksityisen omistama ja ylläpitämä.

Rakennetun ympäristön esteettömyys

Esteettömyys on rakennetun ympäristön ominaisuus, joka mahdollistaa yhdenvertaisen liikkumisen ja toimimisen kaikille.³ Rakennetun ympäristön esteettömyydessä on kyse ihmisten moninaisuuden huomioon ottamisesta, joka alkaa tilojen ja ympäristöjen suunnittelusta ja toteutuksesta. Esteettömyyden ylläpitäminen ja parantaminen vaatii jatkuvaa huomiota käytössä ja kunnossapidossa sekä korjaus- ja muutosvaiheissa.

Rakennetun ympäristön esteettömyyden tilasta ei ole kattavaa tutkittua tietoa, eikä Suomessa ole yhteisesti sovittuja tunnuslukuja tai tilastoja, joiden avulla sitä voitaisiin kuvata.⁴

³ [Ympäristöministeriön esteettömyyssanasto](#).

⁴ [Arpiainen ym. 2020. YK:n vammaissopimus ja rakennetun ympäristön esteettömyys](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:71.

Esteettömyys on laaja käsite, jolla on monia ulottuvuuksia. Esteettömyys sisältää fyysisen ympäristön ja aistiympäristön sekä sosiaalisen, psyykkisen ja kognitiivisen ympäristön toteuttamisen siten, että jokainen voi ominaisuuksistaan riippumatta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

*”Esteettömyys on rakennetun ympäristön ominaisuus,
joka mahdollistaa yhdenvertaisen liikkumisen ja toimimisen kaikille.”*

Kaikille sopiva suunnittelu tarkoittaa YK:n vammaisyleissopimuksen mukaan tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua. Kaikille sopivasta suunnittelusta hyötyy jokainen vähintään jossakin elämänvaiheessa, esimerkiksi lapsuuden ja vanhuuden ikävaiheissa. Liikkuminen ja toimiminen voi tilapäisesti tai pysyvästi vaikeutua myös vamman tai muun elämänmuutoksen seurauksena. Esteettömässä ympäristössä arki on sujuvaa myös satunnaisten tarpeiden kannalta, esimerkiksi kantamusten tai lastenrattaiden kanssa liikuttaessa tai vieraassa paikassa suunnistettaessa. Kaikille sopiva suunnittelu ei sulje pois esimerkiksi vammaisten ihmisten tarvitsemia apuvälineitä, mutta sillä voidaan vähentää avun tarvetta.

Hyvä esteetön ympäristö saavutetaan huomioimalla esteettömyyden eri ulottuvuudet yhdessä. Yleisölle avoimissa tiloissa tulisi olla tarjolla myös avustajia ja muuta apua helpottamaan esteettömyyden toteutumista.

Esteettömyyden eri ulottuvuudet tiivistetysti:

Liikkuminen

Ulko- ja sisätiloissa on oltava edellytykset liikkua tasaisella pinnalla, esimerkiksi kynnyksettömyys, portaattomuus, pintojen tasaisuus ja ulkotilojen kunnossapito. Tilojen ja toimintojen tulee olla selkeitä ja helposti hahmotettavissa. Rakennuksen sisäänkäynnin läheisyyteen tarvitaan esteettömiä autopaikkoja, ja ovien tulee olla helposti avattavissa. Liikkumisen apuvälineiden säilyttämiseksi asuinrakennuksessa pitää varata tilaa.

Tilaratkaisut

Tilaratkaisuilla voidaan vaikuttaa ihmisten toimintakykyyn, aistitiedon käsittelyyn, hahmottamiseen, keskittymiseen ja tarkkaavuuteen, kommunikaatioon ja poistaa tai vähentää ymmärtämiseen liittyviä ympäristön esteitä.

Tilojen riittävä mitoitus esimerkiksi kouluissa ja päiväkodeissa on tärkeää esteettömyyden ja toiminnallisuuden kannalta. Rakennuksessa tulisi olla hiljaisia huoneita tai tiloja sekä erillisiä tai eriytettävissä olevia tiloja.

Ääniympäristö

Tilan akustiikalla on suuri merkitys äänenlaadun, kuulemisen, puheen tunnistamisen sekä tilan hahmottamisen kannalta, ja siten se vaikuttaa myös tilassa liikkumiseen. Hyvä akustiikka antaa

edellytykset tilassa liikkumiseen, äänen kuulemiseen, puheen tunnistamiseen ja ymmärtämiseen, keskittymiseen ja tarkkaavuuteen sekä turhien ärsykkeiden, melun ja kaikuisuuden poistamiseen.

Eriyisesti meluisissa ja kaikuisissa ympäristöissä ja tiloissa tarvitaan äänensiirtoa, jonka avulla äänilähde, kuten ihmisen puhe, kulkee ilman häiriötä kuulon apuvälineisiin. Äänensiirto mahdollistaa apuvälinettä käyttäville puheen eri osien tunnistamisen ja puheesta selvän saamisen.

Visuaalinen ympäristö

Tilan hahmottamista ja tilassa toimimista tuetaan tummuuskontrastien avulla. Hyvä visuaalinen ympäristö tukee myös kommunikointia muuten kuin puheella. Esimerkiksi viittomakielen käyttöä tukevat riittävän avarat tilat, joissa on näköyhteys kaikkiin eri viittojiin. Tilassa ei saa olla visuaalisia häiriöitä, jotka vaikeuttavat viittomien erottamista.

Hyvä valaistus ei häikäise ja sitä on sopiva määrä. Valaistuksen tulee olla oikein kohdennettu, jotta se ei estä huulion tai viittomisen erottamista. Valaistuksen tulisi mahdollisuuksien mukaan olla säädettävä.

Opasteet ja tiedonsaanti

Yleisölle avoimien rakennusten ja muiden tilojen opastetekstit ja -kartat tulee tuottaa helposti ja moniaistisesti luettavassa ja ymmärrettävässä muodossa, ja niitä tulee olla riittävästi.

Opasteiden ymmärrettävyyttä tuetaan käyttämällä symboleita. Koho-opasteessa tieto voi olla esimerkiksi kohokuviolina tai pistekirjoituksena. Opaste voi perustua myös tuntoaistin avulla havaittavaan materiaalieroon. Taktiilit ovat ulko- ja sisätilassa olevia valkoisella kepillä havaittavia kohoamia, jotka ohjaavat henkilöä liikkumaan tilassa. Ääniopasteetpuolestaan mahdollistavat ulko- ja sisätiloissa suunnistamisen kuuloaistin avulla.

Tilojen esteettömyydestä tulisi olla kuvaukset, joissa huomioidaan myös aisti- ja kognitiivinen esteettömyys.

4 Lainsäädännön nykytila

Taustaa

Vuonna 2021 valmistunut VNTEAS-selvitys *YK:n vammaissopimus ja rakennetun ympäristön esteettömyys* kuvaa lainsäädännön toimivuutta ja ohjaustarpeita sekä esteettömyyden nykytilaa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (SopS 27/2016; vammaisyleissopimus) veloitteiden näkökulmasta. Selvityksessä tarkastellaan Suomen voimassa olevaa lainsäädäntöä eri hallinnonaloilta.

Selvitystä tehtäessä vireillä oli useita lainvalmisteluhankkeita, jotka on saatu päätökseen vuoden 2021 jälkeen. Keskeisiä ovat yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus, uusi rakentamislaki, vammaispalvelulain uudistus, vanhuspalvelulain osittaisuudistus, asunto-osakeyhtiölain täydentäminen sekä esteettömyysdirektiivin toimeenpanolainsäädäntö. Tässä raportissa lainsäädännön nykytilaa päivitetään VNTEAS-selvityksen aikaiseen tilanteeseen nähden.

Esteettömyys osana perus- ja ihmisoikeuksia

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen mukaan kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Rakennetun ympäristön esteettömyys on edellytys sille, että kaikki ihmiset voivat toteuttaa kansainvälisesti vahvistettuja ihmisoikeuksiaan käytännössä. Esteettömyys vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin käyttää liikkumisvapauttaan sekä vapauttaan valita asuinpaikkansa ja työpaikkansa. Esteet rakennetussa ympäristössä vaikeuttavat myös poliittisten oikeuksien käyttämistä, opetuksen saamista, elinkeinon harjoittamista, sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttämistä, kulttuurielämään osallistumista ja uskonnon harjoittamista. Se, että ihminen voi käyttää vapauksiaan ja oikeuksiaan, muodostaa itsemääräämisoikeuden perustan.

”Rakennetun ympäristön esteettömyys on edellytys sille, että kaikki ihmiset voivat toteuttaa ihmisoikeuksiaan ja toimia aktiivisina yhteiskunnan jäseninä.”

Rakennetun ympäristön esteettömyyttä koskevia ihmisoikeusvelvoitteita on YK:n yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista, joka tuli Suomessa voimaan vuonna 2016. Vammaisyleissopimuksen 4 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat varmistamaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien täysimääräisen toteutumisen kaikille vammaisille henkilöille sekä edistämään sitä ilman minkäänlaista syrjintää vammaisuuden perusteella. Tätä varten sopimusvaltiot sitoutuvat muun muassa toteuttamaan tai edistämään kaikille sopivaksi suunniteltujen tavaroiden, palvelujen, välineiden ja tilojen tutkimusta ja kehittämistä, edistämään niiden saatavuutta ja käyttöä sekä edistämään kaikille sopivaa suunnittelua kehitettäessä standardeja ja suuntaviivoja.

Vammaisyleissopimuksen 9 artikla koskee esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Suomessa vammaisyleissopimuksen termi *accessibility* käännetään joko esteettömyydeksi tai saavutettavuudeksi tai molemmiksi. Esteettömyydellä viitataan fyysiseen ympäristöön, kun taas saavutettavuudella

viitataan tietojärjestelmiin ja vastaaviin tietoteknologian avulla toteuttaviin palveluihin. Se, että lainsäädännössä on suomen kielessä käytössä kaksi eri termiä, aiheuttaa käsitteellistä sekaavuutta.⁵

Vammaisten henkilöiden täytyy voida elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla. Vammaisyleissopimuksessa vahvistettuja oikeuksia, joiden tehokas käyttö edellyttää esteettömyyttä koskevien oikeuksien toteutumista, ovat erityisesti eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä (19 artikla), sanan- ja mielipiteen vapaus ja tiedonsaanti (21 artikla), osallistuminen poliittiseen ja julkiseen elämään (29 artikla) sekä osallistuminen kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun (30 artikla).

Vammaisyleissopimukseen sitoutuneet valtiot toteuttavat 9 artiklan nojalla asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Saavutettavuuden esteet tulee tunnistaa ja poistaa sisä- ja ulkotiloissa, mm. rakennuksissa, teillä ja liikenteessä mukaan lukien kouluissa, asunnoissa, terveydenhuoltoyksiköissä ja työpaikoilla. Fyysisen ympäristön ja kuljetuksen lisäksi 9 artikla koskee tiedotuksen ja viestinnän sekä yleisölle avoimien palvelujen esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Sopimusvaltiot kehittävät ja saattavat voimaan yleisölle avoimien tai tarjottavien tilojen ja palvelujen saavutettavuutta koskevia vähimmäisstandardeja ja -ohjeita. Niiden täytäntöönpanoa valvotaan ja lisäksi varmistetaan, että yksityiset tahot, jotka tarjoavat yleisölle avoimia tai tarjottavia tiloja ja palveluja, ottavat huomioon kaikki esteettömyyden ja saavutettavuuden osatekijät vammaisten henkilöiden kannalta.⁶

Fyysisten esteiden poistamisen lisäksi vammaisyleissopimuksen määräykset koskevat myös sidosryhmien kouluttamista ja muuta apua helpottamaan yleisölle avoimien rakennusten ja muiden tilojen esteettömyyttä. Sopimusvaltiot mm. toteuttavat asianmukaiset toimet, joilla tilojen opaste-tekstit tuotetaan pistekirjoituksella sekä helposti luettavassa ja ymmärrettävässä muodossa. Lisäksi järjestetään avustajia ja muuta apua, mukaan lukien oppaat, lukijat ja koulutetut viittomakielten tulkit, helpottamaan yleisölle avoimien rakennusten ja muiden tilojen esteettömyyttä.

Vammaisyleissopimuksessa tarkoitettu esteettömyyden järjestäminen on ihmisryhmien hyväksi määrätty velvoite⁷. Esteettömyys on asianmukaisesti varmistettava jo ennen kuin kukaan pyytää päästä tilaan tai palveluun. Esteettömyysvelvoitteesta ei myöskään saa poiketa vetoamalla siihen, että se aiheuttaisi kohtuuttomaan rasitteen.⁸

⁵ Ruotsinkielisessä säädöstekstissä käytetään molemmissa tapauksissa termiä *tillgänglighet*.

⁶ YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea on arvioinut 9 artiklan toimeenpanoa esimerkiksi ratkaisussaan Nyusti ja Takacs vs. Unkari (CRPD/C/9/D/1/2010), jossa sopimuspuoli on todettu velvolliseksi ehkäisemään oikeudenloukkauksia mm. asettamalla yksityisten rahoituslaitosten pankkipalveluille vähimmäisvaatimukset, jotta vammaisilla henkilöillä olisi pääsy palveluihin.

⁷ Esteettömyys on laajempi velvoite kuin kohtuulliset mukautukset, jotka vammaisyleissopimuksen mukaan tarkoittavat yksittäistapauksessa tarvittaessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä.

⁸ Ks. esim. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean ratkaisu F. vs. Itävalta, CRPD/C/14/D/21/2014.

Vammaisyleissopimuksen 9 artiklan soveltamista ohjaa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean (CRPD) antama yleiskommentti nro 2. Yleiskommentin mukaan fyysisen ympäristön esteitä olisi poistettava jatkuvasti ja järjestelmällisesti – asteittain mutta koko ajan edistyen. Sopimusvaltioiden olisi tarkasteltava kattavasti esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevaa lainsäädäntöä ja pyrittävä tunnistamaan, seuraamaan ja käsittelemään lainsäädännön ja täytäntöönpanon puutteita.⁹ Samaan velvoittaa myös Suomen perustuslain 22 §:ssä säädetty julkisen vallan velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Esteettömyyden parantamisen tarkoitus ei ole pysäyttää kehitystä tai tyytyä tiettyyn tasoon, vaan esteettömyysvaatimukset kehittyvät jatkuvasti. Esteettömyys on siis ihmisoikeusvelvoite, jota tulkitaan evolutiivisesti eli tämän päivän tosiasiallisten olosuhteiden valossa. Vaatimustason noustessa myös vähimmäisstandardit ja esteetöntä ympäristöä koskevat ohjeet muuttuvat.¹⁰

”Esteettömyyden kehittäminen on jatkuva velvoite.”

Vammaisyleissopimusta koskevan yleiskommentin mukaan sopimusvaltioiden on käsiteltävä myös julkisia hankintoja koskevia säädöksiään varmistaakseen, että julkisiin hankintamenettelyihin sisältyy esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevia vaatimuksia. Julkisia varoja ei ole hyväksyttävää käyttää niin, että niillä luodaan tai lisätään palvelujen tai tilojen esteellisyydestä väistämättä aiheutuvaa eriarvoisuutta. Julkisia hankintoja tulisi käyttää yleissopimuksen 5 artiklan 4 kappaleen mukaisten positiivisten erityistoimien toteuttamiseen esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamiseksi sekä vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi.

Suomen oikeusjärjestelmässä esteettömyys kytkeytyy pitkälti yhdenvertaisuuteen ja syrjinnän kieltoon. Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi iän, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella. Yhdenvertaisuuden edistämiseksi on säädetty yhdenvertaisuuslaki (1325/2014), joka koskee sekä julkista että yksityistä toimintaa lukuun ottamatta kuitenkin yksityis- ja perhe-elämän piiriin kuuluvaa toimintaa ja uskonnonharjoitusta. Yhdenvertaisuuslaissa asetetaan viranomaisille, koulutuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjille sekä työnantajille velvoitteita yhdenver-

⁹ YK:n Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentti nro 2 (2014) Artikla 9: Esteettömyys ja saavutettavuus.

¹⁰ Esim. Korkein hallinto-oikeus on ratkaisussaan KHO 2022:6 todennut, ettei vammaisyleissopimusta voimaan pantaessa esitetyllä arviolla, jonka mukaan sopimuksen voimaansaattaminen ei edellyttänyt lainsäädäntömuutoksia, ole merkitystä, jos sopimuksen mukaiset vammaisten henkilöiden oikeudet muuta edellyttävät. Lisäksi vammaisyleissopimuksen määräyksillä voi olla merkitystä kansallisia säännöksiä sovellettaessa ja tulkittaessa.

taisuuden edistämiseen. Laissa ei nimenomaisesti edellytetä esimerkiksi toimitilojen esteettömyyden parantamista, mutta esteettömyys on osa kokonaisuutta arvioitaessa, miten toimija on täyttänyt velvoitteensa.¹¹

Tapauskohtaisesti rakennetun ympäristön esteiden poistamiseen voi velvoittaa myös yhdenvertaisuuslaissa säädetty velvoite kohtuullisiin mukautuksiin. Se koskee viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja työnantajien lisäksi tavaroiden ja palvelujen tarjoajia. Näiden toimijoiden on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa käyttää viranomaisen palveluita sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoritua työtehtävistä ja edetä tyouralla. Mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan ensisijaisesti huomioon vammaisen ihmisen tarpeet ja mukautuksiin velvoitetun toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki.¹²

Yhdenvertaisuuslaissa säädetään syrjinnän kiellosta ja syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvasta. Laissa tarkoitettua syrjintää on välitön ja välillinen syrjintä, häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä. Rikoslaisissa säädetään lisäksi rangaistavasta syrjinnästä ja työsyrynnästä. Rakennetun ympäristön esteellisyyteen liittyvistä syrjintäepäilyistä on soveltamiskäytäntöä sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta että tuomioistuimista. Yhdenvertaisuuslain syrjintäsäännöksiä sovellettaessa ratkaisevaa on se, onko arvioitavana oleva toiminta johtanut syrjivään lopputulokseen. Oikeuskäytännön perusteella mm. yleisölle avoimen tilaisuuden järjestämisen esteellisessä tilassa on katsottu olevan yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua välillistä syrjintää, joka on kiellettyä, paitsi jos järjestämiselle on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.¹³ Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta on myös esimerkiksi vuonna 2022 antamassaan päätöksessä katsonut, että kaupungin kauppatorin wc:n sekä uimaranta-alueen wc:n, uimakopin, makkaranpaistopaikan, vierasvenesataman ja lomakylän vastaanoton esteellisyys on ollut kiellettyä syrjintää.¹⁴

Esteettömyys rakentamisen ja alueidenkäytön lainsäädännössä

Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) koskee alueiden ja rakennusten suunnittelua, rakentamista ja käyttöä. Eduskunnan maaliskuussa 2023 tekemän päätöksen mukaan maankäyttö- ja ra-

¹¹ Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksessa (Laki yhdenvertaisuuslain muuttamisesta, 1192/2022) tehdyt muutokset ja lisäykset tulevat voimaan 1.6.2023. Varhaiskasvatuksen järjestämistä koskevat velvoitteet lisättiin lakiin osittaisuudistuksessa.

¹² Yhdenvertaisuuslain 15 §:n 1 ja 2 momentti 1.6.2023 voimaan tulevine muutoksineen.

¹³ Turun hallinto-oikeus 16.2.2017, nro 17/0068/2 ja korkein hallinto-oikeus 6.4.2018, taltio 1620.

¹⁴ [Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tapausseleste 2021](#). Tapausselesteen mukaan lautakunnan päätös ei ole lainvoimainen.

kennuslaki jaetaan vuoden 2025 alusta alueidenkäyttölakiin ja rakentamislakiin. Muutoksen jälkeen rakennuksia koskeva sääntely on rakentamislaisissa ja alueidenkäytön suunnittelua ja yleisiä alueita koskeva sääntely on alueidenkäyttölaissa.¹⁵

Alueidenkäytön suunnittelun tavoitteena on maankäyttö- ja rakennuslain mukaan vuorovaikutteiseen suunnitteluun ja riittävään vaikutusten arviointiin perustuen edistää muun muassa turvallisen, terveellisen, viihtyisän, sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten, tarpeet tyydyttävän elin- ja toimintaympäristön luomista.

Maankäyttö- ja rakennuslain 117 §:ssä säädetään rakentamiselle asetettavista yleisistä vaatimuksista, joiden mukaan rakennuksen tulee mm. olla tarkoitustaan vastaava, korjattavissa, huollettavissa ja muunneltavissa sekä, sen mukaan kuin rakennuksen käyttö edellyttää, soveltua myös sellaisten henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut. Esteettömyys on yksi rakentamiselle säädetyistä olennaisista teknisistä vaatimuksista. Rakennushankkeeseen ryhtyvän on huolehdittava, että rakennus ja sen piha- ja oleskelualueet suunnitellaan ja rakennetaan niiden käyttötarkoituksen, käyttäjämäärän ja kerrosluvun edellyttämällä tavalla siten, että esteettömyys ja käytettävyys otetaan huomioon erityisesti lasten, vanhusten ja vammaisten henkilöiden kannalta (117 e §). Uuteen rakentamislakiin siirtyessään esteettömyyttä koskevat velvoitteet säilyvät sisällöllisesti ennallaan, mutta terminologiaa täsmennetään.

”Sääntelyssä on tarve esteettömyyden eri osa-alueiden paremmalle huomioon ottamiselle.”

Tarkempia esteettömyysvaatimuksia on maankäyttö- ja rakennuslain nojalla säädetyssä valtioneuvoston asetuksessa rakennuksen esteettömyydestä (241/2017; esteettömyysasetus). Asetus sisältää uuden rakennuksen rakentamista, rakennuksen korjaus- ja muutostyötä sekä rakennuksen käyttötarkoituksen muutosta varten tarvittavia tarkempia säännöksiä rakennuksen sekä sen kulkuväylien ja hygieniatilojen mitoituksesta, tasoeroista, kokoontumistiloista ja majoitustiloista. Säännöksissä edellytetään pääsääntöisesti tilan soveltumista sekä liikkumis- että toimimisesteisille, mutta tekniset vaatimukset liittyvät usein liikkumisen esteettömyyteen. Kaikkiaan voimassa olevassa sääntelyssä on tarve aiempaa kokonaisvaltaisemmalle esteettömyyden eri osa-alueiden huomioon ottamiselle.

Esteettömyysasetus koskee tilanteita, joissa tarvitaan rakennuslupa eli uusia rakennuksia ja rakennusluvanvaraisiksi säädetyjä muutoksia ja korjauksia. Olemassa olevan rakennuksen esteettömyyden parantamiseen ei siten ole velvoitetta, ellei rakennukseen tehdä rakennuslupaa edellyttäviä muutoksia tai korjauksia. Uuden rakentamislain voimaan tullessa nykyisen rakennuslupan ja toimenpideluvan tilalle tulee vain yksi lupamuoto, rakentamislupa. Myös sääntelyyn siitä, missä

¹⁵ Eduskunnan vastaus EV 333/2022 vp – HE 139/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rakentamislainsäädäntöön ja siihen liittyviksi laeiksi.

tilanteissa lupa on tarpeen, tulee muutoksia, jotka käytännössä vaikuttavat myös esteettömyysasetuksen soveltamisalaan.

Esteettömyysasetuksen perustelumuistion lisäksi ympäristöministeriö on vuonna 2018 julkaissut rakennuksen esteettömyydestä ohjeen, johon on koottu esteettömyysasetuksen säännökset ja niiden soveltamiseen liittyvät suositukset. Ohjeen tarkoitus on selventää asetuksen sisältöä, tarjota esimerkkejä asetuksen mukaisista ratkaisuksista ja kannustaa esteettömään rakentamiseen. Ohjeen lopussa on liitteenä taulukko esteettömyysasetuksen säännösten pääkohdista rakennuksen käyttötarkoituksen mukaan jaoteltuna.¹⁶

Ympäristöministeriö valmistelee esteettömyysasetuksen toimivuusarviointia, jonka avulla saadaan tietoa asetuksen soveltamisen haasteista. Asetuksen toimivuutta on jo arvioitu uusien opiskelija- ja nuorisoasuntojen wc- ja pesutiloja koskevien vaatimusten osalta.¹⁷ Haastattelujen perusteella alan toimijoiden tiedot esteettömyysasetuksesta ovat puutteelliset ja asetuksen soveltamisessa on eroja. Jotta yhdenvertaisuus ja esteettömyys toteutuisivat tulevaisuudessa nykyistä paremmin, tarvitaan esteettömyyskoulutusta ja ohjeistusta sekä yhtenäisiä tulkintoja.

Yleisten alueiden suunnitteluun ja rakentamiseen ei ole säädetty erikseen esteettömyysvelvoitteita eikä vastaavia yksityiskohtaisia vaatimuksia kuin esteettömyysasetuksessa on rakennuksille. Yleisten alueiden esteettömyysvelvoitteita valmisteltiin hallituskaudella 2019–2023 vireillä olleessa maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistuksessa, mutta asiaa koskevien säännösten uudistaminen raukesi. Sen lisäksi, että alueidenkäytön lainsäädäntöä on tarpeen kehittää, mahdollistaa uusi rakentamislaki kuntien rakennusjärjestysten käyttöalan laajentamisen niin, että rakennusjärjestyksen määräykset voivat tulevaisuudessa koskea myös yleisiä alueita.

Alueidenkäytön ja rakentamisen tiedonhallintaa kehitetään Ryhti-hankkeessa.¹⁸ Kaavojen ja rakennussuunnitelmien tietomallimuotoisuudella parannetaan mm. niiden yhtenäisyyttä ja yhteentömmivuutta. Tarkoitus on myös uudistaa kansallinen kaavamääräyskokoelma, jossa yhteydessä on mahdollisuus kehittää esteettömyyttä koskevia kaavamääräystyypppejä.

Rakentamisen olennaiset tekniset vaatimukset ja niitä tarkentavat asetukset muodostavat kokonaisuuden, jonka eri osilla on vaikutusta esteettömyyden toteutumiseen. Seuraavassa taulukossa on kooste keskeisistä asetuksista. Pääsääntöisesti asetuksia sovelletaan rakennettaessa uusi rakennus taikka muutettaessa tai korjattaessa olemassa olevaa rakennusta tavalla, joka vaikuttaa olennaisen teknisen vaatimuksen täyttymiseen. Esteettömyysasetus on tässä mainituista asetuksista ainoa, jonka soveltaminen on sidottu rakennusluvan tarpeeseen.

¹⁶ [Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä, muistio 27.4.2017](#) ja [Esteettömyys. Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä 2018](#).

¹⁷ [Kivi ym. 2022. Esteettömyyden toteutuminen uusien opiskelija-asuntojen wc- ja pesutiloissa](#). Ympäristöministeriön julkaisuja 2022:17.

¹⁸ Lisätietoa Ryhti-hankkeesta [ympäristöministeriön verkkosivuilla](#).

Taulukko 1 Kooste voimassa olevasta rakentamisen lainsäädännöstä esteettömyyden kannalta

Rakentamiselle asetettavat vaatimukset Tarkentava asetus	Esimerkkejä sisällöstä esteettömyyden kannalta
Maankäyttö- ja rakennuslaki 117 e § (1.1.2025 alkaen rakentamislaki 35 §) Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä (241/2017)	Esteettömyys Esteettömyysvaatimukset seuraaville: rakennukseen johtava kulkuväylä, sisäänkäynti, ovet, rakennuksen sisäinen kulkuväylä ja muut tilat, yhteys tasojen välillä, wc-tilat, pesutilat ja muut hygienia-tilat, kokoontumistilat ja majoitustilat
Maankäyttö- ja rakennuslaki 117 d ja 117 k § (rakentamislaki 34 ja 41 §) Ympäristöministeriön asetus rakennuksen käyttöturvallisuudesta (1007/2017)	Käyttöturvallisuus, Kokoontumistilat Turvallisuusvaatimukset seuraaville: portaat, tasan- teet, kaiteet, käsijohteet, valoisuus ja valaistus, lasira- kenteet, lattiapinnat, ovet ja portit, ikkunat, varatiet, ajoväylä ja pysäköintialue, leikki- ja oleskelutilat, ko- koontumistilat
Maankäyttö- ja rakennuslaki 117 b § (rakentamislaki 32 §) Ympäristöministeriön asetus raken- nusten paloturvallisuudesta (848/2017)	Paloturvallisuus Rakennusten poistumisalueita ja uloskäytäviä koske- vat vaatimukset HUOM. Paloturvallisuusasetuksessa säädetään ulos- käytävän ja ulko-oven mitoituksesta, kun taas esteet- tömyysasetuksessa säädetään rakennuksen sisäisellä kulkuväylällä olevan oven tai aukon mitoituksesta.
Maankäyttö- ja rakennuslaki 117 f § (rakentamislaki 36 §) Ympäristöministeriön asetus raken- nuksen ääniympäristöstä (796/2017)	Meluntorjunta ja ääniolosuhteet Rakennusten sekä piha- ja oleskelualueiden ää- niolosuhteet, ääneneristys sekä melun- ja tärinätor- junta HUOM. Kokoontumistilojen äänensirtojärjestelmästä säädetään kuitenkin esteettömyysasetuksessa.
Maankäyttö- ja rakennuslaki 117 j § (rakentamislaki 40 §) Ympäristöministeriön asetus asuin-, majoitus- ja työtiloista (1008/2017)	Asuin-, majoitus- ja työtilat Tilojen koon, muodon ja varustuksen soveltuminen käyttötarkoitukseen, valoisuus HUOM. Varustuksen soveltumisesta liikkumis- ja toi- mimisesteisille henkilöille säädetään kuitenkin esteet- tömyysasetuksessa.

Esteettömyys muussa lainsäädännössä

Rakennetun ympäristön esteettömyyden parantamisen kannalta merkityksellistä sääntelyä sisältyy myös muiden sektoreiden kuin rakentamisen ja alueidenkäytön erityislainsäädäntöön.

Pelastuslain (379/2011) 3 ja 11 luvussa säädetään toiminnanharjoittajan sekä rakennuksen omistajan ja haltijan velvollisuuksista huolehtia rakennusten palo- ja poistumisturvallisuudesta, rakennusten uloskäytävien ja kiinteistöjen pelastusteiden käyttökelpoisuudesta ja esteettömyydestä sekä poistumisturvallisuudesta. Vuoden 2026 alussa voimaan tulevalla pelastuslain muutoksella asuntojen palovaroittimien hankinta- ja kunnossapitovelvollisuus kohdennetaan asukkaan sijasta rakennuksen omistajalle.¹⁹

Yleisten alueiden kunnossa- ja puhtaanpidosta asemakaava-alueella säädetään kadun ja eräiden yleisten alueiden kunnossa- ja puhtaanpidosta annetussa laissa (669/1978; kunnossapitolaki). Ympäristöministeriön teettämän kunnossapitolain toimivuusarvion mukaan tarvetta on parantaa mm. kunnossapidon ja yleisillä alueilla tehtävien töiden suunnitelmallisuutta, vastuiden selkeyttä ja eri liikkujaryhmien huomioon ottamista.²⁰

Asunto-osakeyhtiöissä noudatetaan maankäyttö- ja rakennuslain ja esteettömyysasetuksen velvoitteita uutta asuinkerrostaloa rakennettaessa tai rakennusluvan varaisissa muutos- ja korjaushankkeissa. Muussa tapauksessa esteettömyyttä parannetaan asunto-osakeyhtiölain (1599/2009) päätöksentekomenettelyjen puitteissa. Myös yksittäinen osakkeenomistaja voi parantaa esteettömyyttä omalla kustannuksellaan. Osakkeenomistajalla on lähtökohtaisesti oikeus tehdä muutoksia osakehuoneistossa. Yhtiö tai toinen osakkeenomistaja voi asettaa muutostyölle ehtoja, jos työ voi vahingoittaa rakennusta tai aiheuttaa muuta haittaa yhtiölle tai toiselle osakkeenomistajalle. Yhtiö tai toinen osakkeenomistaja voi myös kieltää muutostyön, jos työn suorittaminen olisi kohtuutonta, kun otetaan huomioon aiheutuvan haitan määrä ja osakkeenomistajalle koituva hyöty.

Yhtiön hallinnassa olevissa tiloissa osakkeenomistaja voi kustannuksellaan tehdä muutoksia vain yhtiön suostumuksella. Tästä poiketen asunto-osakeyhtiölain 5 lukuun säädettiin maaliskuussa 2023 voimaan tullut muutos, jonka nojalla osakkeenomistajalla on oikeus tehdä kustannuksellaan yhtiön hallinnassa olevissa tiloissa esteettömyyttä parantava muutostyö. Myös näissä tapauksissa yhtiöllä ja toisella osakkeenomistajalla on mahdollisuus valvoa muutostöitä.²¹

Vammais- ja vanhuspalvelulainsäädäntöä on uudistettu kuluneella hallituskaudella. Uudistusten myötä esteettömyyden merkitys palveluja tarvitsevien ihmisten itsemääräämisoikeuden ja itsenäi-

¹⁹ Laki pelastuslain muuttamisesta 436/2023.

²⁰ Tiedot perustuvat esteettömyystyöryhmän asiantuntijakuulemiseen. Kunnossapitolain toimivuusarvio julkaistaan keväällä 2023.

²¹ Laki asunto-osakeyhtiölain muuttamisesta 280/2023.

sen elämän tukemisessa nousee aiempaa paremmin esille. Asunnon esteettömyyden lisäksi rakennetun ympäristön yleisellä esteettömyyden parantamisella voidaan vaikuttaa esimerkiksi liikkumisen tuen tarpeisiin.

Vammaispalvelulainsäädännössä säädetään vammaisten henkilöiden oikeudesta esteettömän asumisen tukeen. Lainsäädännön uudistus on hyväksytty eduskunnassa, ja uusi vammaispalvelulaki korvaa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) ja pääosin kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977). Laki tulee voimaan 1.10.2023.²² Uudistetun vammaispalvelulain 22–23 §:n mukaan vammaisella henkilöllä on oikeus saada kohtuullinen tuki esteettömään asumiseen, jos hän tarvitsee sitä voidakseen asua vakituksessa asunnossaan. Hyvinvointialueen on järjestettävä esteettömän asumisen tukea asunnon muutostöihin, esteiden poistamiseen asunnon välittömästä lähiympäristöstä, esteettömän asumisen mahdollistaviin välineisiin ja muihin teknisiin ratkaisuihin sekä esteettömän asumisen suunnitteluun. Hyvinvointialue voi myös antaa välineitä ja muita teknisiä ratkaisuja korvauksetta vammaisen henkilön käyttöön. Esteettömän asumisen tukea on järjestettävä vuoroasumistilanteissa lapsen virallisen asuinpaikan lisäksi toisen vanhemman asuntoon. Tukea on järjestettävä erityisen painavasta syystä myös palveluyksikössä olevaan asuntoon. Esteettömän asumisen tuki toteutetaan joko niin, että hyvinvointialue tuottaa tai hankkii tarvittavat palvelut tai niin, että se myöntää vammaiselle henkilölle kohtuullisen korvauksen esteettömän asumisen toteuttamisesta.

Uuden vammaispalvelulain nojalla vammaisella henkilöllä on myös oikeus saada tarvitsemansa kohtuullinen liikkumisen tuki (28–31 §), jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Liikkumisen tuki voidaan toteuttaa mm. kuljetuspalveluna, henkilökohtaisen avun avulla, saattajan avulla, antamalla taloudellisena tukena henkilön käyttöön auto tai muu hänelle soveltuva kulkuneuvo tai myöntämällä auton tai muun kulkuneuvon hankintaan taloudellista tukea. Hyvinvointialueella on oltava käytettävissä liikkumisen tuen toteuttamistavoista vähintään henkilökohtainen apu sekä kuljetuspalvelu ja siihen tarvittaessa liitettävä saattajan apu tai tuki. Liikkumisen tuen toteuttamistapaa, määrää ja alueellista laajuutta arvioitaessa on otettava huomioon mm. toimintaympäristön esteettömyys. Vammaispalvelulain esitöiden mukaan esteettömyyttä on tarkasteltava laajasti koko matkan osalta. Liikennevälineiden esteettömyyden lisäksi on otettava huomioon pysäkkien ja asemien esteettömyys ja saavutettavuus sekä pysäkkikukulutukset. Huomioon on otettava myös muun muassa aikataulujen saavutettavuus, matkalipun hankkiminen ja käyttäminen, pysäkkille siirtyminen, kulkuvälineeseen nousu, siinä matkustaminen ja siitä poistuminen sekä määränpäähen pääseminen.

Vammaispalvelulaki velvoittaa tukemaan vammaisen henkilön osallisuutta asiakasprosesseissa (3 §). Tämä tarkoittaa lainkohdan perustelujen mukaan esimerkiksi sitä, että palvelutarpeen arvi-

²² Eduskunnan vastaus EV 328/2022 vp — HE 191/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi. Uutta lainsäädäntöä ei ole vielä julkaistu säädöskokoelmassa.

ointia ja palveluiden suunnittelua koskevat asiakastapaamiset ja selvitykset on järjestettävä esteettömässä ja muutenkin vammaiselle henkilölle soveltuvassa paikassa. Osallistuminen keskusteluun on tehtävä mahdollisimman helpoksi.

Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvueluista annettua lakia (980/2012; vanhuspalvelulaki) on myös uudistettu. Muutokset tulivat voimaan vuoden 2023 alussa. Laissa säädetään hyvinvointialueen velvollisuudesta laatia suunnitelma toimenpiteistään ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen ja omaishoidon järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnittelussa on painotettava mm. kotona asumista ja kuntoutumista edistäviä toimenpiteitä, ja siihen on sisällytettävä ikääntyneen väestön asumista koskevien tarpeiden ennakointi sekä niitä vastaavan asumisen kehittäminen (5 §).

Hyvinvointialueen on myös järjestettävä ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevia neuvontapalveluja. Neuvonnassa on kannustettava ikääntyneitä väestöä oman asumisensa ennakointiin ja itsenäistä asumista tukevien ratkaisujen toteuttamiseen (12 §).

Vanhuspalvelulakiin perustuvassa iäkkään henkilön palveluntarpeen selvittämisessä on otettava huomioon mm. ympäristön esteettömyyteen, asumisen turvallisuuteen ja lähipalvelujen saatavuuteen liittyvät tekijät (15 §). Palveluja toteutettaessa tavoitteena on ensisijaisesti tukea kotona asumista, itsenäistä suoriutumista, kuntoutumista ja toimintakyvyn ylläpitoa.

Sosiaali- ja terveystalvuelujen palveluntuottajan on huolehdittava siitä, että iäkkäiden henkilöiden käytössä olevat palveluntuottajan toimitilat ovat riittävät, turvalliset, esteettömät, kodikkaat sekä muutenkin olosuhteiltaan sopivat heidän tarpeisiinsa nähden (22 §). Myös sosiaalihuoltolain (1301/2014) säännökset yhteisöllisestä asumisesta (21 b §) ja ympärivuorokautisesta palveluasumisesta (21 c §) korostavat palvelun järjestämistä esteettömässä ja turvallisessa asumisyksikössä.

Niissä tilanteissa, joissa asukkaalla ei ole oikeutta esteettömän asumisen tukeen vammaispalvelulain nojalla, hän voi hakea valtionavustusta asuinrakennusten ja asuntojen korjausavustuksista annetun lain (1087/2016) nojalla. Avustuksilla tuetaan iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden asuntojen korjaamista kotona asumisen edistämiseksi. Lisäksi avustuksia voivat hakea taloyhtiöt hissien jälkiasentamiseen asuinkerrostaloihin sekä liikkumisesteiden poistamiseen asuinrakennusten yleisissä tiloissa. Ympäristöministeriö valmistelee arviointia korjausavustuslainsäädännön päivittämistarpeista.

Euroopan unionin esteettömyyslainsäädäntöä

Euroopan unioni on YK:n vammaisyleissopimuksen osapuoli. Unioni on antanut säädöksiä, joiden tarkoitus on yhdenmukaistaa sisämarkkinoilla tarjottavia tuotteita tai palveluja koskevia esteettömyysvaatimuksia. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että talouden toimijat saattavat markkinoille

ja tarjoavat ainoastaan sellaisia tuotteita ja palveluja, jotka täyttävät yhteiset esteettömyysvaatimukset.

Vuonna 2019 annettu esteettömyysdirektiivi²³ koskee esimerkiksi seuraavia tuotteita: tietokoneet ja niiden käyttöjärjestelmät, itsepalvelupäätteet kuten maksupäätteet, pankki- ja lippuautomaatit, älypuhelimet, audiovisuaalisen median palveluihin pääsyyn käytettävät laitteet ja sähköisten kirjojen lukemiseen tarkoitetut laitteet. Lisäksi direktiivi koskee tiettyjä palveluita, esimerkiksi tietoliikenne- ja viestintäpalveluita, liikenteeseen liittyviä palveluita kuten verkkosivustoja ja mobiilisovelluksia, sähköisiä matkalippuja ja niiden ostamista, reaaliaikaisia matkustustietoja, kuluttajapankkipalveluita, sähköisiä kirjoja ja niiden käyttämiseen tarkoitettuja ohjelmistoja sekä verkkokauppoja. Suomessa direktiivi on pantu täytäntöön eräiden tuotteiden esteettömyysvaatimuksista annetulla lailla (102/2023) ja eräiden muiden lakien muutoksilla. Direktiiviin perustuvia esteettömyysvaatimuksia on sovellettava 28.6.2025 alkaen.

Esteettömyysdirektiivi sisältää liitteen III, jossa asetetaan esteettömyysvaatimuksia myös direktiivin soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden ja palvelujen rakennetulle ympäristölle. Ympäristöministeriön teettämän arvion mukaan liite III koskee käytännössä liikennetoimijoiden lämpimiä odotustiloja, asemia, myyntipisteitä ja itsepalveluautomaatteja, pankkitoimijoiden asiakaspalvelupisteitä ja pankkiautomaatteja sekä viestintäoperaattoreiden asiakaspalvelupisteitä. Esimerkiksi liikennepysäkit kuuluvat soveltamisalaan vain, jos niille on sijoitettu automaatti.²⁴ Liitteen III mukaisten esteettömyysvaatimusten sisällyttäminen kansalliseen lainsäädäntöön on jäsenvaltioiden harkinnan varassa. Komissiolla on kuitenkin velvollisuus kertomuksissaan seurata, onko direktiivin soveltaminen lähentänyt palvelujen rakennettua ympäristöä koskevia esteettömyysvaatimuksia jäsenvaltioissa. Suomessa esteettömyysdirektiivin liitettä III ei ole pantu täytäntöön, ja muistakin jäsenvaltioista vain harva on ilmoittanut liitteen täytäntöönpanosta. Direktiivin täytäntöönpanovaiheessa pidettiin kuitenkin ongelmallisena sitä, että esteettömiä palveluja saisi sijoittaa esteelliseen ympäristöön. Eduskunnan talousvaliokunta totesi mietinnössään, että rakennetun ympäristön osalta työtä jatketaan erillisenä hankkeena ja yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa.²⁵

Lento-, rautatie-, meri- ja sisävesi- sekä linja-autoliikennettä koskevat EU-asetukset vahvistavat liikkumis- ja toimimisesteisille henkilöille syrjimättömyyden ja yhdenvertaisen oikeuden matkustamiseen. Rautatievastuuasetuksessa²⁶ on lainsäädäntöä koskien myös mm. rautatieasemilla tapahtuvaa avustamista ja kadonneiden tai vahingoittuneiden apuvälineiden korvaamista.

Rautatieliikenteessä merkittävin esteettömyyttä koskeva säädös on komission antama asetus ns. PRM-YTE.²⁷ Sitä sovelletaan uuteen tai parannettavaan infrastruktuuriin ja liikkuvaan kalustoon,

²³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/882, annettu 17 päivänä huhtikuuta 2019, tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista.

²⁴ [Esteettömyysdirektiivin vaikutusten arviointi, rakennettu ympäristö](#), Owal Group 28.3.2022.

²⁵ TaVM 29/2022 vp.

²⁶ Uudelleenlaadittu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus rautatieliikenteen matkustajien oikeuksista ja velvollisuuksista (EU 2021/782).

²⁷ Asetus vammaisten ja liikkumisesteisten henkilöiden esteetöntä pääsyä EU:n rautatiejärjestelmään koskevista yhteentoimivuuden teknisistä eritelmistä (komission asetus 1300/2014).

ja siinä on sekä infrastruktuuria että liikkuvaa kalustoa koskevia yleisiä ja teknisten yksityiskohtien mitoitukseen liittyviä määräyksiä. Käyttäjän kannalta epäselvyyksiä aiheuttaa rajanveto asema-alueiden ja muun rakennetun ympäristön välillä. Asema-alueilla esteettömät reitit on toteutettu PRM-YTE:n määräysten mukaisesti, kun taas muualla rakennuksessa noudatetaan maankäyttö- ja rakennuslain nojalla annettua esteettömyysasetusta, jonka sääntely on suppeampaa. Lisäksi on huomioitava, että koska PRM-YTE:ä sovelletaan vain uuteen tai parannettavaan infrastruktuuriin, voi asemien välisessä esteettömyydessä olla suuriakin eroja. Myös linja-autoliikenneasemia koskee ainoastaan esteettömyysasetus. Uusien linja-autopysäkkien rakentamista ohjaa ELY-keskusten ylläpitämässä valtion tieverkossa Väyläviraston tuottama ohjeistus ja kuntien ylläpitämässä katuverkossa kuntien omat ohjeet ja pysäkkien kehittämistä ELY-keskusten ja kuntien palvelutasosuunnitelmat.

Myös linja-auto- ja taksikalustoa sekä vesiliikenteen matkustaja-alueita koskevissa EU-säädöksissä on esteettömyyttä koskevia vaatimuksia. Esimerkiksi linja-autojen osalta säännöt koskevat kuitenkin vain ajoneuvojen valmistusta ja hyväksymistä liikenteeseen. Suomen kansallinen lainsäädäntö ei velvoita käyttämään esteetöntä linja-autokalustoa, vaan päätöksen tekee joko liikennettä hankkiva joukkoliikenteen toimivaltainen viranomainen tai markkinaehtoisessa liikenteessä yritys.

Vuonna 2016 säädetty saavutettavuusdirektiivi²⁸ on Suomessa pantu täytäntöön digitaalisten palveluiden tarjoamisesta annetulla lailla (306/2019). Direktiivin mukaan olennainen käyttäjää opastava tietosisältö on tarjottava myös vaihtoehtoisella tavalla saavutettavuusvaatimukset täyttävässä digitaalisessa muodossa, jos kyse on sellaisesta digitaalisesta palvelussa olevasta kartta-aineistosta, joka on tarkoitettu navigointikäyttöön. Saavutettavien navigointitietojen on tarkoitus auttaa henkilöitä, jotka eivät voi käyttää visuaalisia tietoja tai monimutkaisia navigointitoimintoja, esimerkiksi sellaisten tilojen tai alueiden löytämiseksi, joissa tarjotaan palveluja. Käytännössä navigointikäyttöön tarkoitettu karttojen olennainen tieto tarkoittaa esimerkiksi riittävän tarkkaa postiosoitetta ja lähellä olevia joukkoliikenteen pysäkkejä tai paikkojen tai alueiden nimiä, jotka mahdollistavat tilojen ja alueiden löytämisen, joissa tarjotaan palveluita. Navigointia varten tarvittavat tiedot voivat olla esitettyinä esimerkiksi sanakarttoina, jossa ruutukaava-alueella voidaan kuvata esimerkiksi korttelirajat korttelia rajaavien katujen nimien ja talonnumeroiden avulla.

²⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta (EU) 2016/2102.

5 Ehdotukset lainsäädännön kehittämiseksi ja muiksi toimenpiteiksi

Vahvistetaan ihmisoikeuslähtöistä esteettömyyttä

Esteettömyyttä koskevan lainsäädännön riittävyyttä ja yhteentoimivuutta tarkastellaan läpileikkaavasti eri hallinnonalojen ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyöllä.

Eri hallinnonalat kattavalla valtiosääntöoikeudellisella analyysillä selvitetään esteettömyyden asemaa oikeusjärjestelmässä ja valtion vastuuta sen turvaamisessa sekä arvioidaan sopivia sääntelykeinoja.

Esteettömyyskysymyksiä koskeva lainsäädäntökehikko ulottuu eri hallinnonaloille. Esteettömyyden toteutumista voidaan nykyisin turvata sektorilainsäädäntöä täydentämällä ja kehittämällä. Esteettömyyden sisältöä ja sen yhteiskunnallista merkitystä olisi kuitenkin hyödyllistä käsitellä vielä aiempaa kokonaisvaltaisemmin, hallinnonalojen ja kansalaisyhteiskunnan yhteisenä kehittämistyönä. Esteettömyyden ihmisoikeuslähtöinen tarkastelu tukisi irrottautumista sektorikohtaisesta ajattelusta kohti esteettömyyskysymysten valtavirtaistamista.

Esteettömyyttä voidaan tarkastella ja kehittää perus- ja ihmisoikeuslähtöisesti, vaikka esteettömyydestä ei ole perustuslaissa säädetty itsenäisenä perusoikeutena. Esteettömyys oikeutena ja velvollisuutena kytkeytyy yhdenvertaisuutta ja syrjinnän kieltoa koskevaan perustuslain 6 §:ään. Yhdenvertaisuuden toteutumisesta on kyse myös siinä, että YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisesti Suomi on sitoutunut turvaamaan kaikille esteettömän pääsyn fyysiseen ympäristöön ja siten mahdollisuudet toteuttaa oikeuksiaan täysimääräisesti. Kenenkään ei kuuluisi joutua erikseen vaatimaan pääsyä rakennettuun ympäristöön tai palveluihin. Tarvetta tarkastella esteettömyyttä ihmisoikeuslähtöisesti vahvistaa myös viimeaikainen kansainvälisoikeudellinen kehitys.

Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen yhteydessä oli esillä ehdotus, että yhdenvertaisuuslakiin lisättäisiin velvoite järjestää julkiset ja yksityiset yleisölle avoimet toiminnot niin, että ne ovat kaikille saavutettavia ja esteettömiä. Lisäksi ehdotettiin säännöstä, jossa nimenomaisesti todettaisiin saavutettavuuden ja esteettömyyden laiminlyönti syrjinnäksi. Ehdotusten ei kuitenkaan katsottu olevan toteutettavissa osittaisuudistukseen asetetun työryhmän toimeksiannon puitteissa. Keskustelu osoittaa, että edelleen on tarvetta pohtia yleis- ja erityislainsäädännön suhdetta esteettömyyden turvaamisessa.

Ympäristöministeriön esteettömyystyöryhmän asiantuntijakuulemisissa on noussut esille tarve laatia valtiosääntöoikeudellinen selvitys esteettömyyden asemasta oikeusjärjestelmässä. Selvitys tehtäisiin hallinnonalojen yhteisenä. Se tukisi ihmisoikeuslähtöisen tarkastelutavan vahvistamista ja loisi perustaa tarvittaville lainsäädäntötoimille. Selvityksessä tulisi koostaa eri viranomaisten esteettömyydestä antamat ratkaisut ja tarkastella esteettömyyden näkökulmasta myös YK:n vammaisyleissopimuksen toimeenpanoa muissa sopimusvaltioissa. Selvitys auttaisi tunnistamaan lainsäädännön kehittämistarpeita ja parantamaan lainsäädännön systemaattisuutta lähtien yleislainsäädännöstä ja ulottuen eri toimialoille.

Ihmisoikeuslähtöinen ajattelu, esteettömyyskysymysten valtavirtaistaminen ja kaikille sopiva suunnittelu yhdessä turvaavat esteettömyyden toteutumista. Tavoitteena on vahvistaa osallisuutta yhteiskunnassa siten, etteivät vammaiset, toimimisrajoitteiset tai ikääntyneet henkilöt ole ainoastaan palvelujen tai hoivan kohteita, vaan muiden kanssa tasavertaisia palvelujen tarjoajia, työntekijöitä, kuluttajia ja yhteiskunnan aktiivisia jäseniä.²⁹

Rakennetun ympäristön esteettömyydestä huolehditaan ennakolta

Luodaan säännökset esteettömyyden parantamiseksi tilanteissa, joissa ei edellytetä rakennuslupaa. Lainsäädäntöä kehitettäessä kiinnitetään huomiota paitsi esteettömyyden parantamiseen myös sen ylläpitoon. Vahvistetaan esteettömyyskorjausten asemaa suunnitelmallisessa kiinteistönpidossa.

Tarkastellaan oikeussuojakeinojen riittävyyttä esteettömyysvelvoitteiden laiminlyöntitapauksissa. Varmistetaan, että esteettömyyttä koskevilla velvoitteilla on selkeä vastuutaho.

Varmistetaan, että elinympäristöt vastaavat ihmisten tarpeisiin myös ikärakenteen muuttuessa. Turvataan asuntokannan korjausavustusten saatavuus.

Rakennetun ympäristön esteettömyyttä koskevat velvoitteet on keskitetty pääasiassa maankäyttö- ja rakennuslakiin³⁰ ja sen nojalla vuonna 2017 annettuun esteettömyysasetukseen. Velvoitteet koskevat uudisrakentamista ja rakennusluvanvaraisia rakennusten muutos- ja korjaustöitä. Vähäisempiin rakennusten muutos- ja korjaustöihin, jotka eivät edellytä rakennuslupaa, ei liity velvoitetta esteettömyyden parantamiseen. Rakennusta ei myöskään ole velvollisuus ryhtyä muuttamaan aiempaa esteettömämmäksi, jos muutoin ei olla ryhtymässä muutos- tai korjaushankkeeseen.

Työryhmä katsoo, että esteettömyysvelvoitteiden kohdentuminen nykyisellään vain rakennuslupaa edellyttävään rakentamiseen ja korjaus- ja muutostyöhön ei riittävällä tavalla kata YK:n vammaisyleissopimuksen velvoitetta varmistaa vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertainen pääsy fyysiseen ympäristöön. Lainsäädäntöä tulee kehittää siten, että johdonmukaisesti asetetaan pääsäännöksi rakennetun ympäristön perusesteettömyyden parantaminen jo ennen kuin kukaan pyytää päästä tilaan tai palveluun. Tämä tarkoittaa sitä, että tarvitaan sääntelyä yleisölle avoimien ja yleisön käyttöön tarkoitettujen tilojen ja ympäristöjen esteettömyyden kehittämiseksi myös tilanteissa, joissa muuta korjaushanketta ei ole tai luvanvaraisuus ei käynnistä esteettömyyden kehittämistä.

²⁹ Ks. myös YK:n ikääntyneiden oikeuksien itsenäisen asiantuntijan Claudia Mahlerin raportti, kohdat 34, 88, 96, 97, 99 ja 100. [Mahler 2022. Visit to Finland. Report of the Independent Expert on the enjoyment of all human rights by older persons.](#)

³⁰ Vuoden 2025 alussa rakentamisen sääntely siirtyy rakentamislakiin ja alueidenkäytön sääntely alueidenkäyttölakiin. Nykyiset esteettömyysvelvoitteet siirtyvät rakentamislakiin.

*”Lainsäädännössä tulee asettaa pääsäännöksi
perusesteettömyyden parantaminen.”*

Työryhmän asiantuntijakuulemisissa on noussut esille tarve tarkastella lain tasolla olevan yleisen esteettömyyssäätelyn suhdetta asetustasoiseen tarkkaan säätelyyn. Perustuslain mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla. Esteettömyysvelvoitteista säädettäessä on siten kiinnitettävä huomiota siihen, että velvoitteiden perusteet ovat lain tasolla ja asetuksenantovaltuudet täsmälliset. Lisäksi säätely on sovittava muuhun lainsäädäntöympäristöön ja sen muutoksiin. Esimerkiksi muiden rakentamiselle asetettuja vaatimuksia tarkentavien asetusten kuin esteettömyysasetuksen noudattamista ei pääsääntöisesti ole sidottu rakennuslupaan. Lisäksi lupakynnystä koskevan säätelyn muutokset uuden rakentamislain tullessa voimaan vuoden 2025 alussa vaikuttavat esteettömyysasetuksen soveltamiseen, jos soveltaminen on sidottu uuden lain mukaiseen rakentamislupaan.

Rakennuksen ja sen ympäristön kunnossapito kuuluu lähtökohtaisesti rakennuksen omistajalle. Alun perin hyvin suunniteltu ja toteutettu esteettömyys voi heikentyä, jos tilan käytöstä ja kunnossapidosta kulloinkin vastaavilla henkilöillä ei ole riittävää tietoa tai osaamista sen ylläpitämiseksi. On tilanteita, että kukaan rakennuksen vastuuhenkilöistä ei esimerkiksi osaa käyttää rakennukseen asennettuja järjestelmiä. Säätelyä ja ohjeistusta kehitettäessä on kiinnitettävä huomiota toimivaan vastuuketjuun esteettömyyttä lisäävän välineistön asennuksesta, huollosta, toimivuuden varmistamisesta ja käytön osaamisesta. Tiedonkulun ja osaamisen katkoksia voidaan ennalta ehkäistä myös esimerkiksi laitteiden oheen kiinnitetyillä selkokielisillä käyttöohjeilla sekä käsittelemällä esteettömyyttä rakennuksen käyttö- ja huolto-ohjeessa.

Esteettömyysvaatimusten noudattamisesta vastaa maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti rakennushankkeeseen ryhtyvä. Kunnan rakennusvalvontaviranomaisen tehtävänä on yleisen edun kannalta valvoa rakennustoimintaa sekä osaltaan huolehtia, että rakentamisessa noudatetaan, mitä laissa tai sen nojalla säädetään tai määrätään. Jos rakentaminen toteutetaan lain tai lupaehtojen vastaisesti, rakennusvalvontaviranomaisella on valvontakeinoina rakennustyön keskeyttäminen, uhkasakko ja teettämisuhka. Maankäyttö- ja rakennuslaissa säädetään myös rakentamisrikkomuksesta. Usein rakentamisessa tapahtuneet puutteet käsitellään kuitenkin hankkeen osapuolten välisinä sopimusrikkomuksina.

Yksittäiselle ihmiselle mahdollisuus vedota oikeuteen päästä esteettömästi käyttämään rakennettua ympäristöä ei pääasiassa avaudu maankäyttö- ja rakennuslain menettelyjen kautta, vaan yhdenvertaisuuslain oikeusturvamenettelyjen kautta. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ihminen ei pääse paikkaan, jonne hän on menossa ja altistuu välilliselle syrjinnälle. Yhdenvertaisuuslaissa, joka on yleislaki, ei yksilöidä esteettömyyttä koskevia velvoitteita. Tämän vuoksi vasta oikeuskäytännössä konkretisoituu, mitä syrjinnän kielto tapauskohtaisesti tarkoittaa toimittaessa rakennetussa ympäristössä.

Kun esteettömyysvelvoitteita kehitetään ja mahdollisesti ulotetaan tilanteisiin, joihin ei liity valvontaa lupamenettelyn kautta, on samalla syytä arvioida, miten velvoitteiden noudattamista voidaan valvoa. Valvonnan tulee kohdistua juuri esteettömyysvelvoitteiden noudattamiseen eikä niinkään

siihen, miten yksittäisen henkilön pääsy tilaan järjestetään. Perusesteettömyydellä ei voida kokonaan poistaa tarvetta yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettuihin kohtuullisiin mukautuksiin. Tavoitteena tulee kuitenkin olla ympäristö, joka on hyvä mahdollisimman monelle. Tällöin minimoitaisiin yksilökohtaisen avun tarve ja kohtuulliset mukautukset olisivat selkeästi perusesteettömyyttä täydentävä menettely.

Esteettömyyslainsäädännön nykyisen soveltamisalan yhtenä seurauksena on alueellisten erojen korostuminen. Esteettömyysasetusta sovelletaan eniten kasvavilla kaupunkiseuduilla, joissa on paljon uudis- ja korjausrakentamista. Haasteena on se, miten esteetön pääsy rakennettuun ympäristöön voitaisiin riittävästi turvata myös kasvukeskusten ulkopuolella ja maaseudulla. Asumisen osalta käytettävissä ovat vammaispalvelulain mukainen esteettömän asumisen tuki sekä korjausavustuslainsäädäntöön perustuvat asuinrakennusten ja asuntojen korjausavustukset. Ennakoivan perusesteettömyyden tulisi kuitenkin koskea myös yleisölle avoimia rakennuksia ja palveluja sekä ulkotiloja.

Väestöltään vähenevillä alueilla voivat korostua esimerkiksi väestön ikääntymiseen liittyvän varautumisen haasteet. Kansallisen ikäohjelman mukaan Suomessa oli vuonna 2019 jo 1,2 miljoonaa 65 vuotta täyttäneitä tai vanhempaa kansalaista. Ikä sinällään ei tuo ihmiselle toimintakyvyn rajoitteita, mutta monet ikääntymisen myötä lisääntyvät sairaudet lisäävät niitä. Suomessa esimerkiksi arvioidaan olevan yli 190 000 muistisairasta henkilöä, ja on arvioitu, että muistisairauteen sairastuu Suomessa vuosittain noin 14 500 henkilöä. Kansallisessa ikäohjelmassa painotetaan riittävän varhaista ennakoivaa ja varautumista ikääntyneiden tuleviin asumistarpeisiin.³¹ Vuosiksi 2021–2028 asetetun asuntopoliittisen kehittämissuunnitelman tavoitteen mukaisesti eri puolilla Suomea tulisi olla miljoona esteetöntä asuntoa vuoteen 2030 mennessä.³²

Kiinteistönomistajille on tarjolla työkaluja esteettömyyden ennakkoliseen parantamiseen ja ylläpitoon. Asuinrakennusten esteettömyyden parantamista edistetään valtionavustuksilla.³³ Lisäksi asiantuntijaorganisaatiot ovat tuottaneet tarkistuslistoja erilaisten tilojen ja yleisölle tarkoitettujen tapahtumien esteettömyyden omaehtoiseen varmistamiseen. On myös mahdollista hankkia esteettömyysasiantuntemusta kouluttautumalla tai käyttää apuna koulutettua esteettömyyskartoittajaa. Esteettömyyden huomioon ottamista asumisessa sekä suunnitelmallisessa kiinteistöpidossa on jatkossa tärkeää tukea entistä vahvemmin. Näin täytetään ensinnäkin YK:n vammaisyleissopimuksen mukaista velvoitetta varmistaa, että yksityiset tahot ottavat huomioon kaikki esteettömyyden ja saavutettavuuden osatekijät tarjotessaan yleisölle avoimia tai tarjottavia tiloja ja palveluja. Toiseksi esteettömyydellä pystytään tukemaan ihmisten itsenäistä kotona asumista ja oikeutta valita asuinpaikkansa myös väestön ikääntyessä.

³¹ [Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030](#). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2020:31.

³² [Valtioneuvoston selonteko: Asuntopoliittinen kehittämissuunnitelma vuosiksi 2021–2028](#). VNS 12/2021 vp.

³³ Lisätietoa [korjausavustuksista](#) ja [avustuksista ARA-vuokra-asuntojen korjaamiseen ikääntyneille soveltuviksi](#) Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen verkkosivuilla.

Tarkastellaan esteettömyyttä kokonaisuutena

Esteettömyysasetusta ja muuta esteettömyyslainsäädäntöä kehitettäessä esteettömyyttä tarkastellaan sen eri osa-alueet huomioon ottaen.

Tehdään esteettömyysasetuksen toimivuustarkastelu ja sen perusteella tarvittavat muutokset.

Edistetään kaikille sopivaa suunnittelua. Tavoitellaan aistiesteetöntä, helposti hahmotettavaa ja helpokulkuista rakennettua ympäristöä. Suunnittelussa otetaan huomioon eri ikäryhmät, tilojen käyttötarkoitukset sekä ulkotilat ja niiden koettu turvallisuus.

Työryhmä katsoo, että esteettömyysasetuksen velvoitteet painottuvat liikkumisen esteettömyyteen ja että säännöksiä tulisi kehittää erityisesti aistiympäristön eli näkemis- ja kuunteluympäristön esteettömyyden sekä ympäristön hahmottamisen esteettömyyden näkökulmasta. Liikkumis- ja toimimisteisen henkilön käsitettä tarkastellaan esteettömyyden vähimmäisvaatimukseen liittyen usein liian kapea-alaisesti verrattuna YK:n vammaisyleissopimuksen määritelmään vammaisuudesta.

Voimassa olevan esteettömyyssäätelyn puutteita ja soveltamisen haasteita tullaan selvittämään yksityiskohtaisesti esteettömyysasetuksen toimivuustarkastelussa. Työryhmä on tunnistanut esimerkkitalanteita, joissa aistiympäristön esteettömyyttä tulisi tarkentaa joko säätelyn tai ohjeistuksen kautta:

YK:n vammaisyleissopimuksen 11 artiklan mukaan sopimusvaltiot toteuttavat kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden vaaratilanteissa. Tältä osin on tiedossa eräitä puutteita pelastuslainsäädännön ja rakennetun ympäristön rajapinnassa. Pelastuslaissa säädetään palovaroittimista. Lain esitöiden mukaan erityisryhmien osalta tulee palovaroittimen antaa varoitus tarvittaessa muutenkin kuin äänimerkillä. Majoitustiloissa, hoitolaitoksissa sekä palvelu- ja tukiasumisessa on varoittaminen toteutettava niin, että vaarassa olevat kuuluvat tai näkevät hälytyksen.³⁴ Palovaroittimien merkinannossa tulisi järjestelmällisemmin edellyttää moniaistisuutta tiloissa, joita käyttää paljon ihmisiä ja mm. asuinkerrostalojen yleisissä tiloissa. Lisäksi ongelmia voi aiheuttaa palovaroittimen sijoittaminen erilleen poistumistiestä siten, että sen perusteella ei saa tietoa oikeasta poistumissuunnasta. Evakuointitalanteissa tulisi ottaa huomioon vammaisten ihmisten oikeus avustavien koirien käyttöön.

Esteettömyysasetuksen velvoitteiden tarkoitus on mahdollistaa toimiminen myös apuvälineiden kanssa. Tilasuunnittelussa ei kuitenkaan vielä riittävällä tavalla oteta huomioon avustavien koirien käyttöä. Käytännössä pääsy tiloihin voi estyä myös tiedonpuutteen vuoksi, ja toimimismahdollisuuksien parantamiseksi tarvitaan lisää tiedottamista avustavien koirien käyttäjien oikeuksista.

³⁴ Hallituksen esitys Eduskunnalle pelastuslaiksi ja laiksi meripelastuslain 23 §:n muuttamisesta, HE 257/2010 vp, s. 41.

Esteettömyysasetuksessa säädetään, että jos kokoontumistilassa tai yleisön palvelutilassa on äänentoistojärjestelmä, siinä on oltava induktiosilmukka tai muu vastaava äänensiirtojärjestelmä. Käytännössä äänensiirtojärjestelmä voi olla kiinteästi asennettu tai siirrettävä. Työryhmän näkemys mukaan veloitetta tulisi täsmentää edellyttämällä kiinteää äänensiirtojärjestelmää ja kuuluvuuden varmistamista. Rakennetun tilan ominaisuuksista riippuen voidaan eri tiloissa tarvita eri tekniikkaan perustuvia äänensiirto- ja ratkaisuja. Kun uusia äänensiirtojärjestelmiä tulee markkinoille, niiden käyttöönotossa tulee ottaa huomioon, ettei tosiasiallisesti heikennetä yhdenvertaisuutta, jos uusi tekniikka ei ole vielä riittävän laajasti yhteensopivaa käytettävien apuvälineiden kanssa. Esimerkiksi kaikki kuulolaitteet eivät ole vielä yhteensopivia uusien Bluetooth-pohjaisten äänensiirtojärjestelmien kanssa.

Esimerkki näkövammaisten huomioon ottamisesta on rakennukseen asennettava äänimajakka. Äänimajakka on kohteen sijainnin ilmaiseva ääniopaste, jolla voidaan paikantaa mm. rakennuksen sisäänkäynti, palvelupiste, kohokartta, hissi tai muu vastaava kohde. Olisi ratkaistava, millaisissa tilanteissa ääniopasteet ja kohdeopasteet olisivat ennakkollinen velvoite.

Rakennetun ympäristön suunnittelussa olisi myös mahdollisuus nykyistä tehokkaammin vähentää ympäristön aiheuttamaa sosiaalista, psyykkistä ja kognitiivista kuormitusta. Tästä hyötyisivät mm. lapset ja nuoret, muistisairaat sekä henkilöt, joilla on aistiherkkyksiä. Niiden henkilöiden kannalta, joilla on kehityksellisiä neuropsykiatrisia häiriöitä, rakennetun ympäristön esteettömyys tarkoittaa mm. tilojen ja toimintojen helppoa hahmotettavuutta, hyvää akustiikkaa, valaistuksen häikäisemättömyyttä ja säädettävyyttä, häiritsevien äänien ja näköärsykkeiden poistamista, riittävää ilmanvaihtoa ja hyvää sisäilmaa, luonnollisia materiaaleja sekä maanläheisiä ja murrettuja värejä. Ns. neuroesteettömyyden parantaminen olisi erityisen tärkeää lasten arkiympäristöissä, kuten päiväkodeissa ja kouluissa. Esteettömillä oppimisympäristöillä voidaan tukea kaikkien lasten oppimista ja vähentää erillisten tukitoimien tarvetta.

”Hyvä rakennetun ympäristön suunnittelu hillitsee kustannuksia muilla sektoreilla.”

Asuinympäristöjen ja yleisten alueiden esteettömyydestä on hyötyä monipuolisesti eri väestöryhmille. Helposti hahmotettava ja helppokulkuinen ympäristö sopii kaikille ikäryhmille, ehkäisee tapaturmia ja onnettomuuksia, lisää turvallisuudentunnetta, vähentää uloslähtemisen pelkoa ja tukee siten omatoimista pärjäämistä. Ulkotiloissa on esimerkiksi selkeitä reittejä palveluihin ja virkistykseen sekä riittävästi levähdyspaikkoja. On myös tarpeen kiinnittää huomiota siihen, miten esimerkiksi vammaisille tai ikääntyneille erityisesti tarkoitettujen asunnot sijoittuvat muuhun yhdyskuntarakenteeseen, jotta ne eivät jää eristyksiin yhteisistä ulkotiloista ja palveluista. Vuosiksi 2021–2028 asetetun asuntopoliittisen kehittämissuunnitelman yhtenä tavoitteena on, että asuntotarjonta vastaa eri väestöryhmien tarpeisiin ja asuinalueet ovat sosiaalisesti kestäviä. Tähän kuuluu asuntokannan ja asuinympäristöjen esteettömyys, laadukkuus, terveellisyys ja turvallisuus.

Kaikille sopiva suunnittelu, jossa kokonaisvaltaisella esteettömyyden huomioon ottamisella tavoitellaan hyvää ympäristöä kaikille, parantaa rakennetun ympäristön toimivuutta pitkällä aikavälillä.

Kaikille sopivalla suunnittelulla tuetaan ihmisten toimintakykyä. Hyvä suunnittelu hillitsee kustannuksia muilla sektoreilla.

Kehitetään yleisölle avoimien tilojen ja palvelujen esteettömyyttä

Luodaan säännöksiä ja kaavoituskäytäntöjä yleisölle avoimien tilojen ja palvelujen esteettömyyden kehittämiseksi rakennetussa ympäristössä.

Kehitetään yleisiä alueita koskevaa esteettömyyslainsäädäntöä. Selvitetään mahdollisuudet edistää yleisten alueiden esteettömyyttä uuden rakentamislain nojalla kuntien rakennusjärjestyksissä.

Otetaan esteettömyys huomioon kadun ja eräiden yleisten alueiden kunnossa- ja puhtaanapidosta annetun lain uudistuksessa.

Nykyinen esteettömyyslainsäädäntö ei riittävällä tavalla varmista rakennetun ympäristön esteettömyyden toteutumista palveluja sijoitettaessa. Säädöksiä kehitettäessä tulisikin ottaa tarkasteluun vastuut ja velvoitteet rakennetun ympäristön esteettömyyden varmistamiseksi palveluja tarjottaessa.

Paitsi rakentamisen ja alueidenkäytön lainsäädännön täydentämistä, esteettömyyden kokonaisvaltainen toteuttaminen edellyttää myös toimivia rajapintoja erityisesti rakennettuun ympäristöön sijoittuvia palveluja koskevaan lainsäädäntöön. Tärkeitä rajapintoja on mm. liikennepalveluihin sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin. Liikennepalveluja koskeva EU-taustainen lainsäädäntö ulottuu asema-alueille, mutta siitä eteenpäin esteettömyysvelvoitteet ovat alueidenkäytön ja rakentamisen lainsäädännön varassa. Joskus sääntelypohja vaihtuu saman rakennuksen sisällä, kuten esimerkiksi Mall of Triplan kauppakeskuksessa, jossa osan rakennuksesta muodostaa Pasilan rautatieasema. Esteettömyysdirektiivillä EU-taustainen lainsäädäntö ulotettiin mm. pankki- ja lippuautomaatteihin, mutta ei esimerkiksi sairaaloiden ja terveyskeskusten jonotusautomaatteihin. Esteettömyysdirektiivi toimii siten hyvänä kimmokkeena tarkastella palvelujen ympäristön esteettömyyttä, mutta rajallisen soveltamisalansa vuoksi sen avulla ei päästä kiinni kaikkiin keskeisiin yleisölle tarjottuihin palveluihin.

YK:n vammaisyleissopimuksen 9 artiklan esteettömyysmääräyksiä tarkentavassa yleiskommentissa mainitaan keskeisiä tiloja, joiden esteettömyyden puutteet on tärkeää tunnistaa ja poistaa. Niitä ovat lainvalvontaviranomaisten toimitilat, tuomioistuimet, vankilat, yhteiskunnalliset laitokset, sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja virkistystoimintaan, uskonnolliseen toimintaan ja liikuntaan tarkoitettut alueet sekä kaupat. Työryhmä pitää tärkeänä tarkastella myös mm. työpaikkojen, oppilai-

tosten, äänestyspaikkojen, sosiaali- ja terveydenhuollon toimitilojen sekä turvakotien esteettömyyttä.³⁵ Tämänkaltaisten tilojen esteettömyydellä on suuri merkitys perusoikeuksien toteutumiselle ja sille, että mahdollisimman moni pystyy toimimaan itsenäisesti aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä.

Myöskään sellaisessa korjausrakentamisessa, johon esteettömyysasetusta lähtökohtaisesti sovelletaan, soveltamisvelvollisuus ei ole yksiselitteinen. Asetusta sovelletaan siltä osin kuin esteettömyyden parantaminen on rakennuksen ominaisuudet sekä toimenpiteen laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista. Tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon käyttötarkoitus ja yhdenvertaisuuden toteutumisen tarve. Työryhmän mukaan rakennuksen ominaisuuksien säilyttäminen osoittautuu kuitenkin käytännössä usein ohjaavammaksi tekijäksi kuin yhdenvertaisuuden varmistaminen. Myös kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten korjaamisessa on tärkeää etsiä keinot esteettömyyden parantamiseen, jotta kaikilla on näihin rakennuksiin yhdenvertainen pääsy ja rakennuksissa voidaan tarjota yleisölle avoimia palveluja.³⁶

Rakennuksia ja niiden piha-alueita lukuun ottamatta rakennetun ympäristön suunnitteluun ja toteutukseen ei liity yksityiskohtaista sääntelyä esteettömyyden huomioon ottamisesta. Tämä koskee yleisölle avoimia alueita, kuten katuja, toreja ja aukioita sekä virkistys-, retkeily-, urheilu- ja liikunta-alueita, mukaan luettuna uimarannat. Maankäyttö- ja rakennuslain uudistusta valmisteltaessa asiaan pohdittiin ratkaisua yleisten alueiden laatuvaatimusten kautta, mutta valmistelun osittain rauettua asiaan on palattava uudestaan. Tässäkin sääntelyssä on ratkaistava kysymys siitä, miten esteettömyysvelvoitteisiin voidaan sisällyttää tarvittavaa soveltamisväljyyttä ilman, että sääntelyn tavoite eli esteettömyyden johdonmukainen parantuminen vesittyy. Myös yleisiä alueita koskevat säännökset pilkkoutuvat osittain useisiin lakeihin ja eri ministeriöiden vastuualueille, erityisesti katualueiden ja liikenteen rajapinnassa.

Katujen ja muiden yleisten alueiden kunnossa- ja puhtaanapitoon on olemassa säädöspohja kunnossapitolaisissa, joka on tarkoitus uudistaa vuoden 2022 aikana toteutetun toimivuusarvion pohjalta. Tässä yhteydessä on tarpeen vahvistaa esteettömyyden näkökulmaa ja tarkastella kunnossapitosääntelyn nivoutumista yhteen muun lainsäädännön ja ohjeistuksen kanssa esteettömyyden katkeamattoman ketjun varmistamiseksi. Haasteellisena liikkumis- ja toimimisesteisten ihmisten kannalta nähdään mm. katujen ylitysratkaisut, katutyöjärjestelyt ja talvikunnossapidon puutteet. Sen lisäksi, että esteettömyysnäkökulma huomioidaan paremmin lainsäädännössä, tarvitaan myös ennakoivampia toimintatapoja, kalustoa ja toimenpiteistä aiheutuvien haitallisten vaikutusten minimointia.

³⁵ Eduskunnan oikeusasiamies voi tarkastuksissa ja kanteluratkaisuissa kiinnittää huomiota esteettömyyden toteutumiseen, ks. esim. vankilatilojen tarkastus EOAK/1621/2022 ja äänestyspaikan esteettömyyttä koskevat tarkastukset 1545/2023 ja 1546/2023.

³⁶ Kynnys ry:n ja Museoviraston yhteistyönä on vuonna 2012 julkaistu opas [Samasta ovesta – Saavutettavia kulttuurihistoriallisia kohteita](#).

Lisätään yleistä tietoisuutta esteettömyydestä ja sen merkityksestä

Viestitään yleisölle esteettömyyden merkityksestä ihmisten sujuvan ja turvallisen arkielämän sekä yhdenvertaisuuden takeena. Esteettömyys on kannattava investointi, jonka avulla vahvistetaan yhteiskunnan sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä.

Kiinnitetään suunnittelijoiden koulutuksessa ja julkisten hankintojen valmistelussa huomiota YK:n vammaisyleissopimuksen esteettömyyttä koskevaan sisältöön sekä tutkimustietoon rakennetun ympäristön esteettömyydestä ja sen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta.

Esteettömyysasetuksen toimivuusarvion yhteydessä selvitetään, millaisia kehittämistarpeita on esteettömyyden varmistamiseksi suunnittelu- ja rakennuslupaprosessissa.

Kehitetään rakennetun ympäristön esteettömyystiedon kokoamista, saatavuutta ja ylläpitoa.

Selkeytetään esteettömyysvelvoitteiden ja olemassa olevien ohjeiden ja suositusten suhdetta. Nostetaan esille esimerkkejä onnistuneista suunnitteluratkaisuista.

Rakennetun ympäristön esteettömyyden parantaminen ei ole vielä itsestäänselvyys. Näin voi päätellä mm. siitä, miten usein lainvalvontaviranomaisissa käsitellään esteettömyyspuutteita, jotka ovat jäävuoren huippu ihmisten arkielämässä kohtaamista ongelmista. Esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomuksen (2021) mukaan syrjintää koskevat yhteydenotot ylipäätään ovat viime vuosina lisääntyneet. Yhteydenottojen taustalla olevista perusteista vammaisuus ja terveydentila ovat yleisimpiä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun eduskunnalle antaman kertomuksen (2022) mukaan vammaisilta henkilöiltä ja henkilöiltä, joilla on toimintarajoitteita, tulee yhä enemmän yhteydenottoja liittyen puutteisiin asumisen esteettömyydessä tai kohtuullisten mukautusten toteutumiseen.³⁷

Esteettömyyden turvaamiseksi tarvitaan sekä oikeudellisesti sitovia velvoitteita ja vähimmäisvaatimuksia että ohjeita ja suosituksia. Velvoittavan sääntelyn kehittämisessä joudutaan harkitsemaan, missä tilanteissa vaatimukset ovat ehdottomia ja millä ehdoilla niistä voidaan poiketa. Voimassa olevan esteettömyysasetuksen noudattamiseen liittyy erityisesti korjausrakentamisen osalta tarkoituksenmukaisuusharkintaa. Asetusta sovelletaan rakennusluvanvaraiseen korjaus- ja muutostyöhön, laajentamiseen, kerrosalaan laskettavan tilan lisäämiseen ja rakennuksen käyttötarkoituksen muutokseen siltä osin kuin esteettömyyden parantaminen on rakennuksen ominaisuudet sekä toimenpiteen laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista. Asetuksen soveltaminen ja tarkoituksenmukaisuusharkinta kuuluvat kunnan rakennusvalvontaviranomaisen tehtäviin. Kunnat

³⁷ [Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2021](#) ja [Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022](#) (K 7/2022 vp).

pyrkivät soveltamiskäytäntöjen yhtenäisyyteen mm. kehittämällä Rakentamisen TopTen-käytäntöjä³⁸.

Yksittäisessä rakennushankkeessa kysymys on yleensä sellaisen ratkaisukokonaisuuden hakemisesta, joka täyttää lain vaatimukset ja rakennushankkeeseen ryhtyvän tavoitteet. Rakennuksen ominaisuuksista riippuen esteettömyysasetuksen noudattamisessa on erilaisia ratkaisuja. Osa rakennushankkeeseen ryhtyvistä tavoittelee vähimmäisvaatimuksia parempaa esteettömyyden tasoa. Käytännössä keskeistä on suunnittelijoiden, rakennuttajien, kiinteistönomistajien ja muiden toimijoiden tietoisuus esteettömyyden eri näkökulmista ja parantamisen keinoista, mukaan luetuna tuotekehityksestä.

Työryhmässä on tunnistettu tarve lainsäädännön soveltamista tukeville ohjeille. Toisaalta jo olemassa olevien ohjeiden kirjo on suuri, mistä johtuen käytännöt vaihtelevat. Esteettömyysasetuksen soveltamisen tueksi on ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä³⁹ sekä ympäristöministeriön julkaisema suunnitteluopas *Esteetön rakennus ja ympäristö*⁴⁰. Rakennustietosäätiön omistaman Rakennustieto Oy:n RT-ohjekortteja pidetään myös keskeisenä ohjemateriaalina, joka tavoittaa laajasti alan toimijat. RT-kortistoon on vastikään lisätty Esteettömyyskoordinoinnin tehtäväluettelo, jossa kuvataan esteettömyyskoordinointiin kuuluvat tehtävät ja tarkistettavat asiat talonrakennushankkeissa. Tehtäväluettelo on tarkoitettu asuinrakennushankkeissa toimivan esteettömyyskoordinaattorin tehtävien sisällön ja laajuuden määrittelyyn. Luetteloa voidaan käyttää tuetun ja yhteisöllisen asumisen sekä ympärivuorokautisen palveluasumisen hankkeissa sekä soveltuvin osin muissa talonrakennushankkeissa.

”Keskeistä on suunnittelijoiden, rakennuttajien, kiinteistönomistajien ja muiden toimijoiden tietoisuus esteettömyyden eri näkökulmista ja parantamisen keinoista.”

Eurooppalaisissa standardeissa on muutama keskeinen esteettömyyteen liittyvä rakentamista koskeva standardi. Nämä ovat rakennusten akustista suunnittelua ja laatuluokitusta koskeva standardi SFS 5907, induktiosilmukajärjestelmää koskeva standardi SFS-EN 60118-4 sekä hissien suunnittelua ja asentamista koskeva standardi EN 81-70. Ensimmäinen eurooppalainen rakennetun ympäristön esteettömyyteen liittyvä standardi EN 17210:2021 julkaistiin kesäkuussa 2021. Standardissa määritellään yleiset edellytykset esteettömyyden toteutumiseksi, mutta tarkat kriteerit esitetään teknisissä spesifikaatioissa ja raporteissa. Euroopan komissio on pyytänyt eurooppalaisilta standardointiorganisaatioilta harmonisoitujen standardien laatimista ja uusimista esteettömyysdirektiivin vaatimusten tarpeisiin. Komission pyyntö koskee myös standardin EN 17210 uusimista 15.9.2025 mennessä.

³⁸ Lisätietoa [Rakentamisen TopTen-käytäntöjen verkkosivuilla](#).

³⁹ [Esteettömyys. Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä 2018](#).

⁴⁰ [Kilpelä 2019. Esteetön rakennus ja ympäristö](#). 3. uudistettu painos 2019. Rakennustieto Oy.

Rakennuslupahakemuksen yhteydessä esteettömyyden toteuttamista suunnitelmissa kuvataan esimerkiksi esteettömyys selvityksellä. Esteettömyys selvityksen käytöstä on hyviä kokemuksia korjausrakentamisen yhteydessä, mutta käytäntöä toivotaan laajennettavan myös muihin rakennushankkeisiin.

Lupaprosessiin liittyvän valvonnan lisäksi rakennusvalvontaviranomaisen tehtävänä on myös huolehtia kunnassa tarvittavasta rakentamisen yleisestä ohjauksesta ja neuvonnasta. Joissakin kunnissa toimii esteettömyys asiamies tai -koordinaattori, joka edistää rakennetun ympäristön ja palvelujen esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Kunnat ovat laatineet omia ohjeita yleisten alueiden esteettömyyden parantamiseksi, johon ei ole toistaiseksi yksityiskohtaista lainsäädäntöä. Esimerkiksi joissakin kunnissa hyödynnetään suosituksiin perustuvia esteettömyys ratkaisujen ja kunnossapidon tavoitetasoja, jotka ovat esteettömyyden perustaso ja esteettömyyden erikoistaso. Erikoistason alueet määritellään tapauskohtaisesti. Rakennetun ympäristön ja liikennepalvelujen rajapinnassa esteetön reitti saattaa katketa, jos osa reitin pysäkeistä on esteettömyyden erityistason alueella ja osa perustason alueella.⁴¹ Alueidenkäytön suunnittelussa hyödyllistä on käydä vuoropuhelua ja kokeilla ratkaisuja kuntien vammaisneuvostojen ja laajemmin kuntalaisten kanssa. Rakentamislain voimaantulon myötä kuntien rakennusjärjestyksiä uusitaan. Rakennusjärjestyksissä voidaan käsitellä yleisiä alueita nykyistä laajemmin, mikä avaa mahdollisuuksia käsitellä myös ulkoalueiden esteettömyyttä.

Työryhmässä on todettu tarvetta ohjata nykyistä tarkemmin esimerkiksi esteettömiä autopaikkoja, kaikkien käytettävissä olevia leveitä vieraspaikkoja sekä esteettömien sähköautojen latauspaikkoja, kulkuväylien taktiileja opasteita sekä tilapäisiä liikennejärjestelyjä. Esille on noussut myös tarve kehittää käyttötarkoituksellisia esteettömyys soppeita.

Tiedonsaanti rakennetun ympäristön ja matkareittien, kuten katualueiden ja julkisen liikenteen, esteettömyydestä on vielä kehittymätöntä. Saavutettavuusdirektiivillä on luotu pohjaa digitaalisten kartta-aineistojen saavutettavuusvaatimuksille, mutta itse tiedon tuottaminen ja esittäminen ei ole selkeästi minkään tahon vastuulla. Tämä vaikeuttaa matkustamisen suunnittelua. Oma auto tai kuljetuspalveluita käytetään herkemmin julkisen liikenteen sijaan tai jätetään matkoja kokonaan väliin. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla valmistellaan kansallista toteutusta eurooppalaisesta ERSAD-esteettömyystietopalvelusta, joka olisi yksi osa ketjussa. Matkustajan näkökulmasta tärkeää olisi huolehtia siitä, että koko reitin esteettömyys on tarkistettavissa riippumatta siitä, kuka hallinnoi tai vastaa reitin erin osista.

”Esteettömyys on investointi pitkäikäiseen ja toimivaan rakennettuun ympäristöön sekä sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävään yhteiskuntaan.”

Sen lisäksi, että huolehditaan yksityiskohtaisen sääntelyn ja ohjeistuksen selkeydestä, tärkeää on myös lisätä yleisesti saatavilla olevaa tietoa ja ymmärrystä esteettömyyden ulottuvuuksista ja

⁴¹ Lisätietoa esteettömyyden tavoitetasoista [SuRaKu-projektin loppuraportissa](#), s. 10–12.

merkityksestä. Tieto lisää jokaisen mahdollisuuksia ottaa kantaa elinympäristöään koskeviin suunnitelmiin ja tehdä aloitteita esteettömyyden parantamiseksi. Onnistuneista suunnitteluratkaisuista kannattaa jakaa tietoa, jotta muutkin julkiset ja yksityiset toimijat motivoituvat tavoittelemaan hyviä tuloksia omilla alueillaan. Esteettömyydellä ja kaikille sopivalla suunnittelulla on monipuolisia myönteisiä vaikutuksia, jotka liittyvät yhdenvertaisuuden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin paranemiseen. Esteettömyys on kannattava investointi pitkäikäiseen ja toimivaan rakennettuun ympäristöön sekä sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävään yhteiskuntaan.

Lähteet

Lainvalvonta ja oikeuskäytäntö:

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies: Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset eräissä eduskunta-vaalien ennakkoäänestyspaikoissa Raisiossa, Turussa, Kaarinassa, Paimiossa ja Salossa 23.3.2023. EOAK/1545/2023. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1545/2023>. Viitattu 4.4.2023.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies: Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset eräissä eduskunta-vaalien laitosäänestyspaikoissa Hyvinkäällä (kehitysvammaisten asumisyksikkö), Nurmijärvellä (mielenterveys- ja päihdehuollon asumisyksikkö) ja Espoossa (vanhustenhuollon asumisyksikkö) 24.3.2023. EOAK/1546/2023. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1546/2023>. Viitattu 4.4.2023.

Eduskunnan oikeusasiamies: Tarkastus: Kylmäkosken vankila 25.–27.4.2022. EOAK/1621/2022. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1621/2022>. Viitattu 4.4.2023.

Korkein hallinto-oikeus 14.1.2022. Taltio H26. Vuosikirjanumero KHO:2022:6. Osoitteessa: <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1641973685201.html>. Viitattu 4.4.2023.

Korkein hallinto-oikeus 6.4.2018. Taltio 1620. Osoitteessa: <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/muitapaatoksia/1522836146266.html#>. Viitattu 4.4.2023.

Turun hallinto-oikeus 16.2.2017 nro 17/0068/2.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta: Tapausseloste osoitteessa: https://www.yvtltk.fi/material/collections/20220715092401/HkvpN3sid/Tapausseloste_YVTltk_1xxx_2021_uimaranta-alueen_kauppatorin_vierassataman_esteettomyys.pdf. Viitattu 3.4.2023.

Committee on the Rights of Persons with Disabilities: Nyusti ja Takacs vs. Unkari. CRPD/C/9/D/1/2010. Osoitteessa: <https://digitallibrary.un.org/record/751385?ln=en>. Viitattu 4.4.2023.

Committee on the Rights of Persons with Disabilities: F. vs. Itävalta, CRPD/C/14/D/21/2014. Osoitteessa: <https://digitallibrary.un.org/record/812537?ln=es>. Viitattu 4.4.2023.

Julkaisut ja verkkosivut:

Arpiainen, Laura & Wäre Åkerblom, Satu & Hillukkala, Eeva & Mäkinen, Raisa & Roberts, Vera 2020. YK:n vammaissopimus ja rakennetun ympäristön esteettömyys. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:71. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. Osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-382-1>. Viitattu 21.2.2023.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus: Avustus ARA-vuokra-asuntojen korjaamiseen ikääntyneille soveltuviksi. Osoitteessa: https://www.ara.fi/fi-FI/Lainat_ja_avustukset/Avustus_vuokraasuntojen_korjaamiseksi_ikaantyneille_soveltuviksi. Viitattu 4.4.2023.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus: Korjausavustukset. Osoitteessa: https://www.ara.fi/fi-FI/Lainat_ja_avustukset/Korjausavustukset. Viitattu 4.4.2023.

Committee on the Rights of Persons with Disabilities. General comment No. 2 (2014) Article 9: Accessibility. CRPD/C/GC/2. Osoitteessa: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/033/13/PDF/G1403313.pdf?OpenElement>. Viitattu 4.4.2023.

Esteettömyys. Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä 2018. Osoitteessa: https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Ohje_esteettomyys_2018-A2B183D6_3C10_40A3_AE1F_DB0898AAC3D8-137003.pdf/86e77f87-c19d-4139-f744-531b500b9a86/Ohje_esteettomyys_2018-A2B183D6_3C10_40A3_AE1F_DB0898AAC3D8-137003.pdf?t=1603260121408. Viitattu 30.3.2023.

Esteettömyysdirektiivin vaikutusten arviointi, rakennettu ympäristö. Owlgroup 28.3.2022. Osoitteessa: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/ca00d823-872b-4d57-bd2a-a8ece6da8129/ebccdc9-cda9-40b6-99d2-79636bd5243d/JULKAISU_20220518062334.pdf. Viitattu 15.3.2022.

Esteettömyyssanasto. Osoitteessa: <https://sanastot.suomi.fi/concepts/a3977ced-d172-4193-a0bd-9a4243196592>. Viitattu 21.2.2023.

Flink, Selja & Kilpelä, Niina 2012. Samasta ovesta – Saavutettavia kulttuurihistoriallisia kohteita. Kynnys ry, Helsinki. Osoitteessa: <https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/samasta-ovesta.pdf>. Viitattu 29.3.2023.

Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030. Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:31. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki. Osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6865-3>. Viitattu 4.4.2023.

Kilpelä, Niina 2019. Esteetön rakennus ja ympäristö. 3. uudistettu painos. Rakennustieto Oy, Helsinki. Osoitteessa: https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Esteeton-rakennus-ja-ymparisto-EA70FE2A_FF14_4FC8_96B6_AE6B32F89BB7-144306.pdf/0efe51ad-dac4-39e8-d6d4-185050aa0c9f/Esteeton-rakennus-ja-ymparisto-EA70FE2A_FF14_4FC8_96B6_AE6B32F89BB7-144306.pdf?t=1603260119065. Viitattu 30.3.2023.

Kivi, Marjo & Jokisuu, Elina & Leppäniemi, Jukka & Tamminen, Terhi 2022. Esteettömyyden toteutuminen uusien opiskelija-asuntojen wc- ja pesutiloissa. Ympäristöministeriön julkaisuja 2022:17. Ympäristöministeriö, Helsinki. Osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-397-3>. Viitattu 15.3.2023.

Mahler, Claudia 2022. Visit to Finland. Report of the Independent Expert on the enjoyment of all human rights by older persons. United Nations A/HRC/51/27/Add.1. Osoitteessa: <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ahrc5127add1-visit-finland-report-independent-expert-enjoyment-all-human>. Viitattu 4.4.2023.

Rakentamisen TopTen-käytännöt. Osoitteessa: <https://www.toptenrava.fi/asp2/default.aspx> Viitattu 30.3.2023.

SuRaKu 2005. Esteettömien julkisten alueiden suunnittelun, rakentamisen ja kunnossapidon ohjeistaminen katu-, viher- ja piha-alueilla. Sosiaali- ja terveysministeri, Helsinki, Espoo, Joensuu, Tampere, Turku, Vantaa, Invalidiliitto, Kuulonhuoltoliitto, Näkövammaisten keskusliitto ja Vanhustyön keskusliitto. Osoitteessa: https://www.hel.fi/static/hki4all/ohjeet/SURAKU_Loppuraportti.pdf. Viitattu 6.4.2023.

Valtioneuvosto: Esteettömyystyöryhmä 2022–2023. YM045:00/2022. Osoitteessa: <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=YM045:00/2022>. Viitattu 21.2.2023.

Valtioneuvoston selonteko. Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021–2028. VNS 12/2021 vp. Osoitteessa: https://www.edus-kunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/VNS_12+2021.aspx. Viitattu 30.3.2023.

Ympäristöministeriö: Ryhti-hanke. Osoitteessa: <https://ym.fi/ryhti>. Viitattu 4.4.2023.